

**VILNIAUS UNIVERSITETO TEISĖS FAKULTETO
VIEŠOSIOS TEISĖS KATEDRA**

Kornelijos Anusevičiūtės
V kurso finansų ir mokesčių teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Mokesčių reguliacinė funkcija ir jos pasireiškimas kredito įstaigų veiklos reguliavimui

Vadovas: partnerystės prof. dr. Vitas Vasiliauskas

Recenzentas: doc. dr. Jaunius Gumbis

Vilnius

2018

TURINYS

ĮVADAS	2
I. MOKESČIŲ REGULIACINĖ FUNKCIJA	5
I.I. MOKESČIŲ REGULIACINĖS FUNKCIJOS SAMPRATA IR ESMĖ	5
I.II. MOKESČIŲ REGULIACINĖS FUNKCIJOS TIKSLAS	7
I.III. REGULIACINĖS IR FISKALINĖS FUNKCIJOS SANTYKIS	7
I.IV. MOKESČIŲ REGULIACINĖS FUNKCIJOS KRITIKA KLASIKINIŲ APMOKESTINIMO PRINCIPŲ KONTEKSTE	9
II. FINANSINIŲ TRANSAKCIJŲ MOKESTIS	13
II.I. SAMPRATA, ESMĖ, SUSIKŪRIMO PRIELAIDOS	13
II.II. FINANSINIŲ SANDORIŲ MOKESTIS. ARGUMENTAI UŽ IR PRIEŠ.	16
II. III. FINANSINIŲ SANDORIŲ MOKESČIO ĮTAKA BENDRAJAM VIDAUS PRODUKTUI	30
II.IV. REGULIACINĖS FUNKCIJOS ĮTAKA KREDITO ĮSTAIGOMS. JAMES TOBIN KONCEPCIJA.	32
II. V. REGULIACINIŲ NORMŲ POVEIKIS KREDITO ĮSTAIGOMS	34
III. MOKESČIŲ ĮSTATYMAI LIETUVOJE APŽVELGIANT JUOS KREDITO ĮSTAIGŲ KONTEKSTE.	41
III.I. KREDITO ĮSTAIGOS IR JOMS TAIKOMŲ MOKESČIŲ ĮŽVALGA.	41
III.II. PELNO MOKESČIO ĮSTATYMO NUOSTATOS KREDITO ĮSTAIGŲ KONTEKSTE.	42
IŠVADOS	54
LITERATŪROS SĄRAŠAS	55

ĮVADAS

Mokesčiai nuo seniausiųjų laikų buvo laikyti kaip valstybės egzistavimo ir ekonominės bei socialinės raidos pagrindas. Tiek mokesčių teorijoje, tiek kasdieniniame gyvenime, mokesčių funkcija dažniausiai buvo suprantama ir analizuojama kaip pagrindinis valstybės pajamų šaltinis, t. y. fiskaliniu požiūriu, pamirštant faktą, kad jie gali ne tik užtikrinti pajamas, tačiau ir sėkmingai reguliuoti visuomeninius socialinius santykius. Laikui bėgant, vis daugiau teisės bei ekonomikos mokslo atstovų ėmė nagrinėti reguliacinės funkcijos poveikį mokesčių sistemai ir skatinti įstatymų leidėjus inkorporuoti reguliacines normas į mokesčių sistemas ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu, siekiant didesnio reguliacinio efekto. Ekonominių krizių akistatoje teko ieškoti būdų kaip stabilizuoti, tobulinti ir efektyviai reguliuoti finansų rinką. Vienas iš tokių būdų buvo reguliacinio pobūdžio mokestinės konstrukcijos, kurios sulaukė didelio visuomenės ir politinio susidomėjimo.

Pradedant garsaus ekonomisto XX a. 3 deš. M.J. Keynes teorija apie rizikingų investicijų apmokestinimo būtinybę ir baigiant jau šių laikų Europos Komisijos pasiūlymu dėl finansų sektoriaus apmokestinimo, galima drąsiai teigti, jog buvo nueitas reikšmingas kelias, siekiant ištirti ir plačiau naudoti reguliacines normas mokesčių sistemoje. Visus reguliacinių normų šalininkus vienija pagrindinė idėja - sukurti tokį finansinį mechanizmą, kuris savo reguliaciniu poveikiu galėtų veiksmingai ir naudingai pasitauti mokesčių sistemai. Be abejonės, didžiausias dėmesys šiandien skiriamas kredito įstaigoms, kurių rizikingi sprendimai ekonominės krizės įkarščio metu, destabilizavo finansinę rinką ir sukėlė padarinius, kurie juntami iki šių dienų. Europos Komisija bei kiti reikšmingi mokestinės sistemos tarptautiniai subjektai, siūlo apmokestinti kredito įstaigas reguliacinio pobūdžio mokesčiais, siekiant tvaraus ir vieningo mokestinės sistemos egzistavimo. Teigiama, kad toks apmokestinimas papildys valstybių narių biudžetus ir padės užkirsti kelią rizikingų, trumpalaikio pobūdžio kredito įstaigų investicijų gyvavimui.

Prieita išvados, kad teisėkūros atstovai reguliuoja kredito įstaigas pakankamai siaurai, t.y. neįgyvendina mokesčių įstatymuose slypinčių galimybių arba jas panaudoja netinkamai, priešindami su pagrindiniais reguliavimo siekiais.

Temos aktualumas. Temos aktualumas grindžiamas tuo, kad tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu, finansų įstaigų apmokestinimas reguliacinio pobūdžio normų pagrindu beveik nenagrinėtas arba nagrinėtas paviršutiniškai. Finansinių įstaigų reguliavimui reguliacinėmis normomis trūksta teisinio bei teorinio pagrindo, nepakankamai išnagrinėti implementavimo, į nacionalines ar tarptautines mokesčių sistemas, atvejai, trūksta empirinio pobūdžio tyrimų, didžioji dauguma argumentacijos dėl kredito įstaigų apmokestinimo yra pagrįsta spėliojimais, prognozėmis ar kitokio pobūdžio

nepakankamai pagrįsta informacija.

Tokios informacijos stoka suponuoja problemas ir abejones, dėl kredito įstaigų apmokestinimo įgyvendinimo, kadangi nėra pakankamai tiksliai žinoma kaip toks apmokestinimas paveiks mokestinę sistemą, ar pavyks pasiekti naudos ir kokia gali būti žalos biudžetui tikimybė. Reguliacinės normos kritikai tokias apmokestinimo iniciatyvas kontrargumentuoja fiskaliniu neveiksmingumu, taip pat valstybių, kurios buvo apmokestinusios kredito įstaigas, nesėkmingais pavyzdžiais. Teorijos bei tyrimų stygius lemia esamą stagnaciją dėl tokio apmokestinimo įvedimo iniciatyvos tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu.

Dėl šių bei kitų toliau darbe dėstomų argumentų, kurie apibūdina netinkamą ar nepakankamą reguliacinės kilmės normų įtaką kredito įstaigoms bei kitus iš to kylančius sunkumus, svarbu, analizuoti bei tirti esamą situaciją, tam, kad pavyktų užpildyti šiuo metu egzistuojantį teisinio reguliavimo trūkumą ir surasti būdus kaip efektyviai reguliuoti finansinių sandorių rinką.

Darbo tikslas. Teorijos ribose ištirti reguliacinės funkcijos esmę, tikslą, palyginti fiskalinės bei reguliacinės funkcijos tarpusavio santykį, palyginti reguliacinio pobūdžio normas klasikinių apmokestinimo principų kontekste. Atskleisti finansinių sandorių mokesčio kaip reguliacinio mokesčio esmę, perspektyvas bei aptarti tokio mokesčio įgyvendinimo įtaką kredito įstaigų veiklos reguliavimui. Išanalizuoti tam tikras Lietuvos mokesčių įstatymuose įtvirtintas reguliacines normas ir aptarti jų poveikį kredito įstaigų reguliavimui. Šiame darbe siekiama pateikti tiek oponentų, tiek kritikų pusės argumentus apie kredito įstaigų veiklos reguliavimą reguliacinio pobūdžio normomis, tam, kad pavyktų tinkamai įvertinti galimą apmokestinimo pasireiškimą kredito įstaigų veiklos reguliavimui.

Darbo uždaviniai. Šiame magistro darbe keliami žemiau nurodyti uždaviniai:

- 1) Atskleisti pagrindinius elementus susijusius su reguliacine funkcija - esmė, tikslas, santykis.
- 2) Pateikti finansinių sandorių mokesčio analizę - aprašyti esmę, palaikančius bei kritikuojančius argumentus, įvertinti galimą tokio mokesčio įtaką kredito įstaigų veiklos reguliavimui.
- 3) Išanalizuoti Lietuvos mokesčių įstatymuose numatytas reguliacinio pobūdžio normas ir pateikti galimą jų įtaką.

Objektas. Šio darbo objektas yra mokesčių reguliacinė funkcija ir jos pasireiškimas kredito įstaigų veiklos reguliavimui. Finansinių sandorių mokesčio iniciatyva yra įtvirtinta 2011 m. Europos Komisijos pasiūlyme dėl finansinio sektoriaus apmokestinimo.

Tyrimo metodai. Šiame darbe yra naudojami žemiau nurodyti metodai:

- 1) Loginis metodas yra naudojamas atliekant teisės aktų bei jų projektų, teismų doktrinos, mokslinių straipsnių tyrimus, siekiant pateikti aktualiausius reguliacinio pobūdžio normų ypatumus, tokius kaip pagrindinės savybės ar principai, norint suprasti ar toks reguliavimas gali būti efektyvus.

2) Sisteminis metodas yra naudojamas tiriant specifines mokestines normas, teismų doktriną, reguliacinių normų poveikį ir jų santykį su fiskalinėmis normomis. Sisteminis metodas naudojamas siekiant suprasti reguliacinio pobūdžio normų efektyvumą kredito įstaigų veiklos reguliavimui, taip pat konkrečių, kredito įstaigoms aktualių, normų analizavimui, kurios aktualios nacionaliniu mastu.

3) Lyginamasis metodas yra naudojamas tarpusavyje aiškinant ir gretinant įvairias kredito įstaigų apmokestinimo koncepcijas, nurodant jų aktualiausius bruožus.

4) Istorinis metodas yra naudojamas apžvelgiant istorinę mokesčių svarbos raidą taip pat reguliacinio pobūdžio mokesčių atsiradimo aplinkybes bei tolimesnių, iš to kylančių koncepcijų apibūdinimą.

5) Lingvistinis metodas yra naudojamas analizuojant specifines Lietuvos mokesčių įstatymuose numatytas mokestines konstrukcijas, aktualias kredito įstaigų reguliavimui.

6) Aprašomasis metodas yra naudojamas siekiant ištirti reguliacinės kilmės mokesčių teisės normas, tiek nacionalinėje teisėje, tiek tarptautiniu lygmeniu.

Darbo originalumas. Šiame darbe detalai bei išsamiai yra analizuojama mokesčių reguliacinė funkcija, jos esmė, tarpusavio santykis su fiskaline funkcija. Minėta reguliacinė funkcija įvairiuose moksliniuose straipsniuose ar mokslinėje/mokomojoje literatūroje aprašyta labai lakoniškai, nepateikiant pagrindinių bruožų ir neanalizuojant funkcijos poveikio mokesčių sistemai.

Darbe taip pat išsamiai išanalizuotas finansinių sandorių mokestis. Pagrindinė literatūra, kurioje daugiausiai diskutuojama apie šį mokestį yra užsienio, lietuvių kalba galima rasti tik bulvarinio žanro straipsnius įvairiuose naujienų portaluose. Dėl šios priežasties, buvo stengiamasi perteikti mokesčio esmę, pateikti įvairias kredito įstaigų apmokestinimo koncepcijas taip pat pabandyti įvertinti koks likimas laukia finansų rinkos įsivedus minėtą mokestį.

Svarbiausi šaltiniai. Svarbiausiais ir ramstiniais šio darbo šaltiniais, be abejo, reikėtų išskirti 2011 m. ir atnaujintą 2013 m. Europos Komisijos pasiūlymą dėl finansinių sektorių apmokestinimo, kurio pagrindu ir buvo siūlomas reguliacinio pobūdžio finansinių sandorių mokestis. Darbe neapsieita ir be žymių J. Tobin bei M.J. Keynes koncepcijų numatančių reguliacines finansinio sektoriaus apmokestinimo normas, taip pat reikėtų paminėti, Adamo Smito žymųjį veikalą "Tautų turtas", kuriame aprašyti klasikiniai apmokestinimo principai, kuriais remiamasi konstruojant mokestines sistemas.

I. MOKESČIŲ REGULIACINĖ FUNKCIJA

I.I. MOKESČIŲ REGULIACINĖS FUNKCIJOS SAMPRATA IR ESMĖ

Nuo pačių seniausiųjų laikų, įvairių tikslų įgyvendinimui, valstybėms reikėjo pinigų, pastarieji buvo kaupiami renkant nustatytus mokesčius, tačiau anuomet nebuvo vieningos, efektyvios ar tuo labiau aiškios mokesčių sistemos, kadangi daugelis lėšų buvo kaupiamos duoklės natūra. Šis klausimas tapo aktualus 15-16 amžiuje, kai Europos valstybėse prasidėjo centralizavimo procesai, reikalaujantys didelių išlaidų valstybiniam aparatui išlaikyti. Formuojantis įvairių šalių valstybinėms sistemoms, atsirado poreikis imti mokesčius valstybės išlaidoms padengti. Valstybių mokesčių sistemos bei atskiri mokesčiai formavosi įvairiomis ekonominėmis, socialinėmis bei politinėmis sąlygomis ir tam, kad suvoktume mokesčių sampratą, svarbu išsiaiškinti ir išnagrinėti pagrindines jų funkcijas.¹

Mokesčių teorijoje yra išskiriama: 1) fiskalinė, 2) perskirstomoji ir 3) reguliavimo funkcijos, tiesa, daugelis autorių perskirstomąją funkciją nurodo kaip sudėtinę fiskalinės funkcijos dalį jos neišskirdami, kadangi pastarosios tikslas - perskirstyti gautas lėšas tarp šalies gyventojų, ūkio subjektų bei veiklos sričių.²

Tradiciškai, mokesčiai suvokiami kaip pagrindinis pajamų šaltinis valstybės viešosioms funkcijoms įgyvendinti ir sąlyga, valstybei egzistuoti, t.y. mokesčiai daugeliu atveju suvokiami per fiskalinės funkcijos prizmę, kuri, be kita ko, laikoma pagrindine analizuojant mokesčių funkcijas. Tačiau laikui bėgant ir sparčiai modernėjant mokesčių teisei, vis dažniau imta teigti, jog svarbi yra ne tik fiskalinė, bet ir reguliacinė funkcija, kuri padeda įgyvendinti vieną iš mokesčių tikslų - sureguliuoti visuomeninius socialinius santykius. Po tokių kalbų, mokestinėje erdvėje prasidėjo įvairių hipotezių analizavimas: pradėta konstatuoti, jog įstatymų leidėjas konstruodamas kredito įstaigų reguliavimą, nepakankamai išnaudoja mokesčių teisės normų suteikiamas galimybes arba išnaudoja jas atvirkščiai siekiamoms idėjoms. Ir nepaisant prasidėjusio minėto sąjūdžio dėl reguliacinės funkcijos neefektyvaus naudojimo, buvo atsižvelgta į opią tokios situacijos priežastį: minėtoms normoms stinga doktrininių pamatų, reguliacinės mokesčių teisės normos ir, apskritai, jų pritaikymas kredito įstaigų veiklai yra neištirtas, neįvertintas arba tai padaryta netinkamai ir neįtikina įstatymų leidėjų pritaikyti minėtas normas mokesčių reguliavime. Konstitucinis teismas, nagrinėdamas mokesčius ne kaip ekonominę, o kaip teisinę kategoriją, yra konstatavęs, jog mokesčiais ne tik siekiama pajamų į valstybės biudžetą, tačiau jais yra reguliuojami valstybėje vykstantys ekonominiai, socialiniai procesai, skatinamos

¹ BUŠKEVIČIŪTĖ E. *Mokesčių sistema*, Kaunas: Technologija, 2010, p. 11

² BUŠKEVIČIŪTĖ E. *Mokesčių sistema*, Kaunas: Technologija, 2010, p. 13

naudingos ūkinės pastangos, paremiami ūkio plėtros projektai.³ Iš to darytina išvada, jog mokesčiais gali būti reguliuojami įvairūs valstybinio pobūdžio veiksniai, turintys reikšmės ir paliečiantys begalę sričių. Apskritai kalbant apie teismų praktiką Lietuvos mastu⁴, reikėtų pabrėžti, kad nei vienas teismas nėra ištyręs bei išnaginėjęs mokesčių reguliacinės funkcijos detalai: tiek jurisprudencijoje, tiek mokslinėje literatūroje yra pripažįstamas reguliacinės funkcijos kaip tokios egzistavimas su lakoniškomis definicijomis apie sampratą ir pagrindinį tikslą - reguliuoti visuomeninius socialinius santykius. Taip pat reguliacinės mokesčių teisės normos anksčiau nagrinėtos tik ekonominiu aspektu, neatskleidžiant jų reguliacinio poveikio ir tikslo.

Reguliacinė mokesčių teisės funkcija pasireiškia mokesčių teisės normų poveikiu socialiniams santykiams. Mokesčių teisės normos poveikio mechanizmo analizė reikalauja mokesčių teisės normos poveikio mechanizmo analizės, nes būtent mokesčių teisės norma yra esminė mokesčių teisės reguliacinio mechanizmo dalis, per kurią tiesiogiai yra reguliuojamas vienas ar kitas socialinis reiškiny.⁵ Paprasčiau tariant, normos dispozicijoje numatomi tam tikri alternatyvūs normos įgyvendinimo būdai ir mokesčių mokėtojas pasirenks tokį, kuris sukels mažiausią finansinį nuostolį ir padės pasiekti didžiausią mokestinę naudą vykdomos veiklos atžvilgiu. Tokiu būdu reguliacinis mechanizmas nulemia išankstinį mokesčių mokėtojo informavimą apie pasirenkamų veiksmų sukeltus mokestinius padarinius, tai reiškia, jog mokesčio reguliacinės funkcijos pradžioje yra ekonominis ir remiantis moderniąja mokesčių teise, suvokiamas kaip kainų reguliavimo įrankis darantis įtaką visuomeniniams socialiniams santykiams. Minėti galimi padariniai turi įtakos pasirenkant vykdomą veiklą, mastą, pobūdį ir kitus susijusius parametrus.⁶

Taip pat svarbu paminėti, kad siekiant atskleisti mokesčių reguliacinės funkcijos ypatumus, reikia tinkamai suvokti mokestį kaip teisinę bei ekonominę kategoriją. Štai modernioji apmokestinimo teorija pripažįsta mokesčiuose esant stiprų reguliacinį poveikį, kurį tinkamai naudojant, galima reguliuoti įvairius socialinius santykius, o ne tik surinkti pajamas į valstybės biudžetą.⁷ Taip pat tai priemonė siekiant keisti esamas kainas bei daryti įtaką rinkos dalyviams. Vadinasi, reguliacinis poveikis suvokiamas per ekonominį socialiniams santykiams, t.y. kaip kainų reguliavimo įrankis.

³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. lapkričio 17 d. nutarimas „Dėl mokesčių bazės netiesioginio nustatymo“. Valstybės žinios, 2003, Nr. 109-4887.

⁴ GRUODIS P. *Kredito įstaigų reguliavimas mokesčių teisės normomis*, Vilnius, 2017, p. 25

⁵ GRUODIS P. *Mokesčių reguliacinio mechanizmo analizė*, Vilnius: Teisė, p. 70-75

⁶ GRUODIS P. *Mokesčių reguliacinio mechanizmo analizė*, Vilnius: Teisė, p. 70-75

⁷ BAUMOL, W. J.; ir BLINDER, A. S. *Economics: Principles and policy* (5th ed.). San Diego [Calif.]: Harcourt Brace Jovanovich, 1991. p. 72.

I.II. MOKESČIŲ REGULIACINĖS FUNKCIJOS TIKSLAS

Iš anksčiau paminėtų faktų, jau žinome, kad reguliacinės funkcijos paskirtis yra reguliuoti visuomeninius socialinius santykius. Iš šios paskirties išplaukia ir pagrindinis jos tikslas - sukurti pageidaujamą elgesį iš mokesčių mokėtojo. Tikslas, kaip ir funkcijos ar kiti veiksniai fiskaliniu ir reguliaciniu požiūriu dažniausiai nesutampa, o kartais ir prieštarauja vienas kitam, kadangi fiskalinės funkcijos tikslas yra surinkti pajamas į valstybės biudžetą, vadinasi, nėra stipraus reguliacinio tikslo.

Siekiant nustatyti, kokio pobūdžio yra mokesčių teisės norma, reikėtų atsižvelgti koks jos pagrindinis tikslas - surinkti optimalų pajamų kiekį (fiskalinis) ar gauti norimą elgesio standartą (reguliacinis). Kuo aukštesni reguliaciniai tikslai bus keliami mokesčių teisės normoms, tuo tokios mokesčių teisės normos pasižymės mažesniu fiskaliniu efektu⁸, o kartu ir bus mažiau efektyvios bei veiksmingos siekiant įstatymų leidėjo nustatytą fiskalinių tikslų. Jeigu mokesčių teisės normomis bus siekiama maksimalaus reguliacinio poveikio ir bus keliami maksimalūs reguliaciniai tikslai, tokios mokesčių teisės normos fiskaliniu požiūriu bus suprantamos kaip silpnos ir nepadės pasiekti fiskalinio tikslo įgyvendinimo. Dėl šios priežasties yra būtina suprasti, kad reguliacinio pobūdžio mokesčių teisės normoms negali būti keliamas fiskalinio efektyvumo tikslas, o fiskalinio pobūdžio mokesčių teisės normoms negali būti keliami itin aukšti reguliaciniai tikslai.⁹

I.III. REGULIACINĖS IR FISKALINĖS FUNKCIJOS SANTYKIS

Kaip jau buvo minėta anksčiau, mokesčių reguliacinė funkcija turi stiprų poveikį reguliuojant visuomeninius socialinius santykius. Ši funkcija tiesiogiai susijusi su visuomenės narių reagavimu į pasikeitusius apmokestinimo klausimus. Neabejotina, kad minėta funkcija susijusi glaudžiu ryšiu su fiskaline, todėl svarbu atskirti jų ryšį.

Analizuojant reguliacinę funkciją, matyti, jog svarbi yra mokesčio kaip piniginės prievolės įtaka socialiniams santykiams. Savo reguliacine prigimtimi, mokesčiai gali skatinti arba riboti tam tikrą veiklą¹⁰, o taip pat, mokesčių mokėtojas kaip alternatyvą visuomet turi teisę susilaikyti nuo tam tikros veiklos vykdymo įvertinęs būsimas finansines išlaidas bei naudą, kadangi mokesčių teisės norma kaip ir jos dispozicija negali būti draudžianti arba leidžianti.

Taigi, ribojamasis poveikis, savo prigimtimi suponuoja tam tikrą mokesčių prievolių vykdymo apsunkimą - tai gali būti mokesčių didinimas, apsunkinama mokėjimo eiga, nepalankus mokesčių

⁸ GRUODIS P. *Kredito įstaigų reguliavimas mokesčių teisės normomis*, Vilnius, 2017, p. 47

⁹ GRUODIS P. *Kredito įstaigų veiklos reguliavimas mokesčių teisės normomis*, Vilnius: 2017, p. 22

¹⁰ BUŠKEVIČIŪTĖ E. *Mokesčių sistema*, Kaunas: Technologija, 2010, p. 10

įstatymų pakeitimas arba bet koks kitas veiksmas nulemiantis mokesčių sąlygų pablogėjimą. Kaip pavyzdį galėtume pateikti Lietuvos Respublikos Pelno mokesčio įstatymo 12 straipsnio 7 dalies nuostatą dėl neapmokestinamomis pajamomis, laikomų pajamų dėl turto ir įsipareigojimų, išskyrus pajamas dėl išvestinių finansinių priemonių, įsigytų rizikai drausti, perkainojimo, atlikto teisės aktų nustatyta tvarka, kuri numato, lyginant su kitomis finansinėmis priemonėmis, ne tokią naudingą apmokestinimo tvarką, ko pasekoje, yra siekiama kovoti su rizikingomis investicijomis ir stabilizuoti finansinę rinką. Skatinamasis poveikis yra ribojamojo priešingybė - pasireiškiantis mokesčių mažinimu bei įvairiomis lengvatomis, kitaip tariant - bet koks veiksmas palengvinantis su mokesčine prievole susijusių sąlygų. Čia vėl gi reiktų paminėti Lietuvos Respublikos Pridėtinės vertės mokesčio įstatymą ir jo nuostatas¹¹ susijusias su lengvatomis, kai tam tikroms sritims yra suteikiamas sumažintas pridėtinės vertės mokesčio tarifas, pavyzdžiui, 9 procentų lengvata šilumos energijai arba apgyvendinimo paslaugoms, taip pat 5 procentų lengvatinis tarifas vaistams. Iš to darytina išvada, kad bet kuris veiksmas, nesvarbu, ar tai ribojamojo, ar skatinamojo pobūdžio, turės įtaką rinkoje dalyvaujantiems asmenims. Įvairūs apribojimai privers asmenį ieškoti alternatyvių būdų siekiant jų išvengti arba, apskritai, paskatins nesiiimti konkrečios veiklos. Įvairios skatinamojo pobūdžio kompensacijos ar lengvatos suteiks galimybę asmeniui imtis tos veiklos, kuriai taikomas mokesstinės naštos palengvinimas.

Remiantis žymaus žurnalisto, ekonomisto - politologo J. Wanniski¹² atliktomis išvadomis apie ekonominį dėsningumą, galima drąsiai teigti, jog mokesčių sąlygų keitimas gali neturėti jokio fiskalinio poveikio, t.y. mokesčio tarifas gali būti neutralus ir nedaryti poveikio fiskaliniu požiūriu. Grįžtant prie reguliacinės funkcijos poveikio, bet koks apmokestinamųjų sąlygų pakeitimas turės įtakos reguliaciniu atžvilgiu, net jei tai ir bus fiskaliniu požiūriu neutralių normų keitimas, šią nuostatą puikiai iliustruoja pridėtinės vertės mokesčio įstatymo lengvatos, kurios buvo pateiktos aukščiau. Konstatavus šiuos faktus, galima teigti, jog fiskalinė ir reguliacinė funkcijos, nors ir pakankamai glaudžiai susijusios, gali būti vertinamos kaip du atskiri reiškiniai, ne visuomet priklausantys vienas nuo kito ir darantys poveikį vienas kitam. Pagrindžiant aukščiau pateiktą išvadą, derėtų sugrįžti prie skatinamojo reguliacinės funkcijos požymio, pavyzdžiui, lengvatų ar kompensacijų. Šie du veiksmai neturi jokio fiskalinio poveikio, t.y. neduoda pajamų valstybės biudžetui, tačiau jų egzistavimas ir pritaikymas neabejotinai sukelia reguliacinį poveikį. Tarkime, asmuo svarsto steigti uždarytą akcinę bendrovę ar mažąją ūkinę bendriją pasirinktai veiklai vykdyti: įsteigus mažąją ūkinę bendriją pirmaisiais veiklos metais mažosios

¹¹ Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 110-3992.

¹² WANNISKI, J. Taxes, revenues, and the „Laffer curve“ [interaktyvus]. The Public Interest. 1978 [žiūrėta 2018 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.nationalaffairs.com/public_interest/detail/taxes-revenues-and-the-laffer-curve>.

bendrijos nariai moka PSD ir VSD įmokas tik tuo atveju, jei jie išsiima su darbo santykiais susijusių pajamų. Minėtų įmokų mokėti nereikia ir antraisiais veiklos metais, tuo atveju, jei tai MB narys yra jaunesnis kaip 29 metų amžiaus ir tai yra pirmoji jo vykdoma veikla. Režiumuojant šį konkretų pavyzdį, galima matyti, jog minėtos lengvatos neužtikrins pajamų surinkimo, t.y. fiskalinė funkcija nebus įgyvendinta, tačiau tai turės smarkų reguliacinį poveikį jaunam verslui ir užtikrins jo plėtrą. Vadovaujantis pateiktomis išvadomis, galima daryti loginę prezumpciją, jog mokesčių fiskalinė funkcija negali būti įgyvendinta išvengiant reguliacinės funkcijos poveikio, taigi, visoms normoms nukreiptoms į apmokestinimą būdingas reguliacinis efektas, kuris nėra gyvybiškai susijęs su fiskaline funkcija ar poveikiu.

Minėtų ekonominių principų analizė tik dar kartą patvirtina, jog mokesčių reguliacinė funkcija gali sąveikauti kaip atskiras reiškiny, ji nėra taip smarkiai susijusi su fiskaline, kaip kad buvo manyta iki šiol, pastaroji nėra taip smarkiai susijusi su reguliacine, kad darytų poveikį egzistavimui. Tai leidžia daryti išvadą, jog reguliacinė funkcija gali būti traktuojama kaip atskiras objektas ir sėkmingai reguliuoti su apmokestinimu susijusius klausimus. Ir nors reguliacinė funkcija yra pakankamai savarankiška, tačiau vis dėlto nereikėtų ignoruoti fiskalinės, abiejų šių funkcijų tandemas taip pat gali efektyviai prisidėti nustatant mokesčių tarifus.

I.IV. MOKESČIŲ REGULIACINĖS FUNKCIJOS KRITIKA KLASIKINIŲ APMOKESTINIMO PRINCIPŲ KONTEKSTE

Praktikoje yra susiduriama su didele mokesčių reguliacinės funkcijos kritika, neva, šis būdas nesurinks optimalaus pajamų kiekio į biudžetą, o taip pat neatitinka klasikinių apmokestinimo principų, tokių kaip mokesčių mokėtojų lygybė, apmokestinimo aiškumas, sąžiningumas ir kt. Štai šioje vietoje mes grįžtame į pačią pradžią, jog visuomenės priimtinas supratimas apie apmokestinimą remiasi pajamų surinkimu kaip pagrindiniu tikslu. Šis tikslas, ko gero, yra išvestinis iš klasikinių apmokestinimo principų, kuriuos vienas pirmųjų pradėjo formuoti Adamas Smitas (1723-1790) savo veikale “Tautų turto prigimties ir priežasčių tyrinėjimas”. Naujas mokslinio valstybės ir jos administracinių teritorinių vienetų biudžetų pajamų iš mokesčių nagrinėjimo etapas prasidėjo XVIII amžiaus paskutiniajame ketvirtyje. Dėmesys sutelkiamas į mokesčių problematiką. Tai susiję su valstybės turto duodamų pajamų (domeno) vaidmens menkėjimu ir labiau plintančia įplaukų iš regalijų į valstybės biudžetą kiekio ir lyginamojo svorio kritimo tendencija. XVIII amžiaus gale - XIX amžiaus pirmojoje pusėje, į mokesčių buvo žiūrima kaip į atlyginimą už valstybės teikiamas paslaugas. Tuo

laikotarpiu daugelis finansų mokslo atstovų išlaidas valstybės funkcijoms vykdyti traktavo kaip specialios rūšies paslaugas, o mokesčius - kaip kainą už naudojimąsi šiomis paslaugomis.¹³

Savo žymiajame kūrinyje, Adamas Smitas išskyrė 4 esminius principus, kurie tapo aksiomomis klasikiniam apmokestinimui apibūdinti, tai : 1) lygybės, 2) mokesčių patogumo, 3) mokesčių ekonominio efektyvumo, 4) mokesčių apibrėžtumo.¹⁴

Įvertinus reguliacinio pobūdžio normas klasikinių apmokestinimo principų atžvilgiu, galime daryti išvadą, jog jos pateisina ne visus minėtų principų lūkesčius, kadangi fiskaline prasme, tokios normos bus neefektyvios dėl savo prigimties daryti reguliacinę įtaką apmokestinamiesiems santykiams. Kaip jau buvo minėta aukščiau, reguliaciniai santykiai, apskritai, tam tikrais atvejais, gali neužtikrinti finansinių įplaukų, riboti ar apsunkinti esamą mokestinę situaciją, kas galų gale, prieštarauja kai kuriems klasikiniams principams siekiantiems fiskalinio poveikio. Reguliacinės normos taip pat neatitinka ir mokesčių mokėtojų ir mokesčių lygybės, apmokestinimo sąžiningumo principų, numatytų klasikiniame apmokestinimo doktrinoje, kaip šiuos principus paneigiantį iliustruojantį pavyzdį būtų galima pateikti finansinių sandorių mokestį¹⁵, kuris yra mokamas nuo finansinio instrumento kainos. Kaip jau buvo paminėta aukščiau, reguliacinės mokesčių normos poveikis gali turėti neigiamą fiskalinį poveikį, nes reguliacinės ir fiskalinės normos tikslai yra skirtingi ir tikrai ne visuomet suderinami. Finansinių sandorių mokesčio atveju, jeigu finansinis instrumentas būtų perduotas nepelningai ar negaunant jokių pajamų, mokestį vis tiek teks mokėti nuo tos kainos už kurią jis buvo parduotas, nepaisant fakto ar iš to pavyko gauti pajamų.

Kalbant apie mokesčių efektyvumo principą, jis reikalauja, kad mokesčiai netrukdytų siekti ekonominių tikslų (ūkio stabilumo, jo augimo, didelio užimtumo), skatintų šiuos tikslus pasiekti, neiškreiptų išteklių paskirstymo, nepakenktų individų darbingumui. Reikia siekti nustatyti tokius mokesčius, kurie mažiausiai iškreiptų išteklių paskirstymą.¹⁶ Apmokestinimas neturėtų mažinti minimalaus vartojimo, neigiamai veikti ekonomines motyvacijas. Visų pirma reikėtų pabrėžti, kad aukščiau išdėstyti reikalavimai normai siekia fiskalinio efekto, kalbant apie reguliacinę normą, reikėtų pabrėžti, kad pagrindinė jos užduotis yra reguliuoti visuomeninius socialinius santykius, ko pasekoje, ji turi būti veiksminga reguliaciniu aspektu, o ne kaip pajamų garantavimo priemonė. Sakykime, ekonomiškai tinkamas mokestinių normų reguliavimas bus tuomet, kai tokios normos padės įgyvendinti teisėkūros norimą reguliacinį tikslą palyginti nedidelėmis išlaidomis, nei kitos teisėkūros

¹³ STAČIOKAS R., RIMAS J. *Mokesčiai: teorija ir praktika*, Kaunas: Technologija, p. 16-17

¹⁴ SMITH, A., et al. *Tautų turtas*. Filosofijos klasika: didžioji serija (2-asis patais. leid., ed.). Vilnius: Margi raštai, 2013.

¹⁵ Europos Sąjungos Komisija. 2011 m. rugsėjo 28 d. Europos Sąjungos Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2011) 594 dėl Tarybos direktyvos dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos ir kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/7/EB

¹⁶ GRUODIS P. *Kredito įstaigų reguliavimas mokesčių teisės normomis*, Vilnius, 2017, p. 38

atstovams prieinamos alternatyvios socialinių santykių reguliavimo priemonės.¹⁷ Dar kartą reikėtų pabrėžti, kad ekonominis veiksmingumas, reguliacinės normos kontekste turėtų būti suprantamas priešingai nei fiskalinės normos atveju, t.y. kad veiksmingumas tokiu atveju yra suvokiamas nepiriant jo vien tik prie mokesstinės naudos, iš reguliatyvaus pobūdžio mokesčių normų gaunamas pelnas yra tik vienas iš būdų, aiškinančių reguliavimo sąnaudas, bet tai ne atskiras bruožas apibūdinantis normą, kaip tai būtų vertinant fiskalinės kilmės mokesčių normas. Reguliatyvios kilmės mokesčių normų ekonominis veiksmingumas galimas ir negarantuojant įplaukų į biudžetą, su sąlyga, jei tokios normos yra pajėgios garantuoti teisėkūros atstovų norimą reguliacinį efektą, sutaupant kainos atžvilgiu, nei minėto reguliacinio veiksmingumo kaštai būtų įgyvendinti pasitelkiant tradicinį teisinių draudimų ir leidimų būdą.

Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymas apibrėžia prievolę įstatymų leidėjui sukonstruoti tokias mokesčių normas, kurios būtų apibrėžtos tiksliai ir išvengiant dviprasmiškumų. Tame pačiame įstatyme numatyta prievolės nesilaikymo sankcija, kuri numato, kad esant neaiškumų, jie aiškinami mokėtojo naudai. Tiesa, praktikoje šis vadinamoji “sankcija” yra “mirusi” ir nelabai naudojama, nors kalbant apie tarptautinę areną, tarptautinių teismų praktika yra suformavusi nuostatas, kuriomis remiantis valstybėse turi būti užtikrinamas šio principo įgyvendinimas, priešingu atveju, kai dėl neapibrėžtumo ar neaiškumo būtų pažeistos, kaip mokesčių mokėtojo, teisės, tuomet toks įvykis suteikia teisę, vadovaujantis neapibrėžtumo principu, ginti savo kaip mokesčių mokėtojo teises.¹⁸ Šis principas kone labiausiai yra mažiausiai prieštaraujantis tiek reguliacinių, tiek fiskalinių normų atžvilgiu, kadangi minėtas principo tikslas, aiškus įstatymų apibrėžtumas, neturi fiskalinio poveikio.

Tačiau dėl tokių ar kitokių atvejų, reguliacinės normos peikti ar smarkiai kritikuoti remiantis neatitikimu kai kuriems klasikiniams apmokestinimo principams negalima, nes reguliacinės normos turi visai kitą tikslą nei fiskalinės - jos reguliuoja apmokestinimą, pagrindinė užduotis minėtų principų kontekste yra pasiekti teisėkūros pageidaujama reguliacinį veiksmingumą ir reguliacinius tikslus. Šiuos principus derėtų vertinti reguliacinių normų atžvilgiu, o ne fiskalinių, kaip buvo įprasta tai daryti, kadangi reguliacinė funkcija yra teisinio reguliavimo sistemos dalis, kurios tikslas užtikrinti tam tikro pageidaujamo elgesio modelį. Klasikiniai apmokestinimo principai buvo kurti daug šimtmečių atgal, kai apie mokesčius apskritai dar tik buvo pradėdama gilintis plačiau, buvo pradėdamos kurti mokesčių

¹⁷ MASUR, J. S.; ir POSNER, E. A. *Against Feasibility Analysis* [interaktyvus]. University of Chicago Law Review, Vol. 77, 2010. p. 657; University of Chicago Law & Economics, Olin Working Paper No. 480; University of Chicago, Public Law Working Paper No. 274 [žiūrėta 2018 m. Balandžio 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1452984>>.

¹⁸ Žr. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2008 m. liepos 17 d. sprendimas byloje C-226/07 Flughafen Köln/Bonn GmbH prieš Hauptzollamt Köln (23 p.); Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. vasario 12 d. sprendimas byloje C-138/07 Belgische Staat prieš Cobelfret NV, (58 p.); Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. spalio 14 d. sprendimas byloje C-243/09 Günter Fuß prieš Stadt Halle (56 p.).

sistemos, teorijos, o pagrindinėmis mokesčių funkcijomis buvo laikoma pajamų gavimas ir su tuo susiję veiksmai, turintys tik fiskalinį poveikį. Tad natūralu, jog tai, kas pasiteisino anksčiau, šiuolaikinei mokesčių teisei gali nebetikti, kadangi teisė, apskritai, kaip disciplina yra be galo dinamiškas ir reliatyvus reiškinys, reikalaujantis pastovaus prisitaikymo prie atsirandančių naujovių ir demografinių veiksnių.

II. FINANSINIŲ TRANSAKCIJŲ MOKESTIS

II.1. SAMPRATA, ESMĖ, SUSIKŪRIMO PRIELAIDOS

2008-2009 metais per Europą ir Jungtines Amerikos Valstijas nuvilnijo didžiausia per pastaruosius 80 metų įvykusi finansinė bei ekonominė krizė, kurios atsiradimą sukėlė prastai stebima, abejotinais paskatinimais ir itin rizikingais prekybos modeliais grįsta finansinė sistema. Įvairios finansų įstaigos bei jų tarpininkai siekdami milžiniškų ir žaibišku greičiu atsirandančių pelnų, pastaruosius laikotarpius įvairiais būdais skatino privačių sektorių įsiskolinimą, tokiu būdu sukurdami vadinamuosius “burbulus” įvairiose srityse, tokiose kaip nekilnojamasis turtas ar vartojimas. Be kita ko, tokia ekonominė-finansinė suirutė sukėlė ir socialinę krizę, kadangi labiausiai palietė skurdesnes šalis, asmenis gaunančius minimalias ar panašaus dydžio pajamas, o taip pat šalis, kurių finansinė politika iki krizės buvo vykdoma aplaidžiai. Minėtos krizės įkarštyje, Europos Sąjungoje pradėjo skliti įvairios nuomonės iš politinės arenos apie finansinių sandorių mokesčio būtinybę finansinėje sistemoje. Šis siūlymas susilaukė kontraversiškų nuomonių: tam tikros politinės jėgos siekiančios rinkėjų palankumo ypatingai palaikė tokio mokesčio įvedimo idėją. Gerą terpę augti tokių politikų skambiams siūlymams suteikė visuomenė, kuri krizės akistatoje prarado pasitikėjimą finansinėmis įstaigomis ir išreiškė didžiulį nepasitenkinimą dėl fakto, jog minėtas finansines įstaigas tokiais atvejais yra įprasta stabilizuoti iš mokesčių mokėtojų pinigų, kas ir buvo daroma. Finansų ir ekonominės rinkos specialistų dauguma buvo linkę tokio mokesčio iniciatyvas vertinti kiek atsargiau, kadangi, jų teigimu, tai galėtų sukelti investicijų pasitraukimą į kitas jurisdikcijas, kur toks mokestis nenustatytas ir nesurinktų į biudžetą tokių pajamų, kokios numatytos, o kaip tik - jas sumažintų, kaip tai rodo kai kurių valstybių pavyzdžiai.

Nepaisant tokių skirtingų komentarų, 2011 metais Europos Sąjungos Komisija (toliau - Komisija) pateikė pasiūlymą dėl Tarybos direktyvos dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos, kuri iš dalies pakeičia ir papildo prieš tai galiojusią 2008/7/EB direktyvą šiuo klausimu.¹⁹ 2011 metų atnaujintos direktyvos pagrindinis siekis yra pateikti svarbiausius principus ir reglamentavimą susijusį su finansinių sandorių mokesčiu. Kaip jau buvo minėta aukščiau, šis siūlymas susilaukė daug kritikos dėl savo neapibrėžtumo, tačiau vis tik 2013 metais atsirado 11 Europos Sąjungos valstybių pionierių (Belgija, Vokietija, Estija, Graikija, Ispanija, Prancūzija, Italija, Austrija, Portugalija, Slovėnija ir Slovakija), kurios išvelgė tokio mokesčio potencialą ir vadovaujantis SESV 329 straipsniu²⁰, pateikė

¹⁹ Europos Sąjungos Komisija. 2011 m. rugsėjo 28 d. Europos Sąjungos Komisijos pasiūlymas Nr. KOM(2011) 594 dėl Tarybos direktyvos dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos ir kuria iš dalies keičiama direktyva 2008/7/EB

²⁰ Interkalyvi prieiga : <https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/1341/1342/html/index.lt.html>

prašymą Europos Tarybai, dėl siekio tvirčiau bendradarbiauti finansinių sandorių mokesčio srityje nustatant bendrą finansinių sandorių mokesčio sistemą, kuris buvo patenkintas 2013 metų sausio 22 dienos Tarybos sprendimu²¹. Įgyvendinant šį Tarybos sprendimą, Komisija tais pačiais 2013 metais, pateikė atnaujintą siūlymą dėl ankstesnės direktyvos, kuria remiantis yra vykdomas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčių srityje, programos.²² Vienos didžiausių priešininkių buvo Airija ir Didžioji Britanija priešakyje su Londonu, kuris nuo seno tituluojamas kaip pasaulinis finansų centras diktuojantis finansų rinkos tendencijas tarptautiniu mastu. Minėtos šalys kreipėsi į Europos Teisingumo Teismą (toliau - ETT) prevenciniais tikslais remdamosis ekstrateritoriniu poveikiu bei SESV 332 straipsnio pažeidimu nurodant, kad nors remiantis minėtu straipsniu išlaidas, atsirandančias įgyvendinant tvirtesnę bendradarbiavimą FSM srityje, turi iš esmės apmokėti tik dalyvaujančiosios valstybės narės, šis įgyvendinimas bus išlaidų šaltinis ir nedalyvaujančiosioms valstybėms narėms dėl 2010 m. kovo 16 d. Tarybos direktyvos 2010/24/ES dėl savitarpio pagalbos vykdant reikalavimus, susijusius su mokesčiais, muitais ir kitomis priemonėmis (OL L 84, p. 1), ir 2011 m. vasario 15 d. Tarybos direktyvos 2011/16/ES dėl administracinio bendradarbiavimo apmokestinimo srityje ir panaikinančios Direktyvą 77/799/EEB (OL L 64, p. 1) taikymo.²³ Ir nors ETT pripažino šiuos argumentus tinkamais kreiptis į teismą, tačiau nurodė, jog jie yra nepagrįsti ir nepatenkindamas pateikto ieškinio sužlugdė šių dviejų ieškovių tandemą, panaikindamas bet kokias teises kliūtis vienuolikai dalyvaujančių valstybių įgyvendinti finansinių sandorių mokestį savo šalies teritorijoje.

Pereinant prie finansinių sandorių mokesčio sampratos, galima teigti, kad tai yra finansinis instrumentas, kuriuo siekiama sureguliuoti finansų rinką ir valdymo politiką. 2011 metų rugsėjo 28 d. Komisijos pranešime spaudai²⁴ sakoma, kad mokestis būtų taikomas visiems finansų įstaigų sudaromiems sandoriams dėl finansinių priemonių tuo atveju, kai bent viena sandorio šalis yra įsikūrusi ES teritorijoje. Akcijų ir obligacijų mainams būtų taikomas 0,1 % mokesčio tarifas, o išvestinių finansinių priemonių sandoriams – 0,01 % tarifas. Taip kasmet būtų galima surinkti maždaug 57 mlrd. EUR. Komisija pasiūlė šį mokestį taikyti nuo 2014 m. sausio 1 d. Pagrindiniai siekiai yra užtikrinti finansų sektoriaus tinkamą prisidėjimą prie valstybių narių vykdomo biudžeto konsolidavimo, kadangi tai yra viena iš didžiausių priežasčių dėl ko kilo finansinė krizė ir Vyriausybėms bei Europos Sąjungos

²¹ Europos Sąjungos Taryba. 2013 m. sausio 22 d. Tarybos sprendimas Nr. 2013/52/ES, kuriuo leidžiamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje. OL L 22, p. 11

²² Europos Sąjungos Komisija. 2013 m. vasario 14 d. Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2013) 71 dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje.

²³ Europos Sąjungos Komisija. 2013 m. vasario 14 d. Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2013) 71 dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje.

²⁴ Interaktyvi prieiga: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1085_lt.htm

piliečiams teko padengti išlaidas, patirtas dėl mokesčių mokėtojų pinigais finansuotos didelio masto paramos finansų sektoriui. Reikėtų pabrėžti, kad šis sektorius mažiau apmokestintas lyginant su kitais sektoriais, vadovaujantis Komisijos pranešimo duomenimis, o įvykdžius šį siekį, iš finansų sektoriaus būtų gauta nemažai mokestinių pajamų, kurios padėtų viešųjų finansų įgyvendinimui. Antrasis siekis siejamas su ES bendrosios rinkos stiprinimu. Šiuo metu 10 valstybių narių taiko tam tikrus finansinių sandorių mokesčius. Pasiūlymu būtų nustatyti nauji mažiausi mokesčio tarifai ir suvienodinti ES taikomi skirtingi finansinių sandorių mokesčiai. Taip bus mažiau iškreipiama konkurencija bendrojoje rinkoje, neskatinama rizikinga prekyba, taip pat bus papildytos reguliavimo priemonės, kuriomis siekiama užkirsti kelią krizėms ateityje. Finansinių sandorių mokesčio nustatymas ES lygmeniu sustiprintų ES poziciją, kurios tikslas – skatinti bendras taisykles, kurios leistų pradėti tokį mokesčių taikyti visame pasaulyje, ypač pasitelkus Didžiojo dvidešimtuko šalis.²⁵

Iš esmės už šį mokesčių gautas pajamas pasidalintų Europos Sąjunga ir valstybės narės, dalis jo būtų naudojama kaip Europos Sąjungos nuosavi ištekliai, šitokiu būdu sumažinant valstybių narių įnašus. Mokesčių būtų galima vykdyti reguliuojant mokesčio tarifą, priklausomai nuo pageidaujamų pajamų.

Mokestis būtų taikomas finansų įstaigoms. Finansų įstaigos apibrėžimą reglamentuoja minėti Komisijos pasiūlymai dėl projekto, vadovaujantis 2011 metų Komisijos projekto 3 straipsnio 1 dalimi, finansų įstaiga yra laikoma įsteigta, jei atitinka bent vieną iš žemiau išvardintų kriterijų: : a) finansų įstaiga valstybėje narėje vykdo veiklą, kuriai reikalingas tos valstybės kompetentingos institucijos leidimas ; b) ir c) toje valstybėje registruota finansų įstaigos buveinė arba nuolatinis adresas, arba nuolatinė gyvenamoji vieta; d) finansų įstaiga valstybėje narėje turi filialą, per kurį vykdo apmokestinamuosius sandorius; ji yra finansinio sandorio su kita finansų įstaiga, įsisteigusia valstybėje narėje, dalis arba finansinio sandorio ne su finansų įstaiga, įsisteigusia valstybėje narėje, šalis, veikianti savo arba kito subjekto sąskaita, arba sandorio šalies vardu (vykdanti finansų maklerio veiklą).²⁶ Šiame projekte finansų įstaigos sąvoka yra apibrėžiama plačiai ir jos įsisteigimas nesusietas su tiesioginiu veiklos vykdymu ar buveinės/filialo įsteigimu valstybėje narėje, jai pakanka tik būti dalyve apmokestinamojo sandorio, jeigu nors kuri sandorio šalis yra įsisteigusi mokesčio taikymo teritorijoje.²⁷ Dėl šios aplinkybės, yra užkertamas kelias fiktyvioms situacijoms, kai yra perkeliama veikla, kadangi įstaigos orientuojasi į vietą, kur yra klientų dauguma, o toks perkėlimas su klientais

²⁵ Interaktyvi prieiga: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1085_lt.htm

²⁶ Europos Sąjungos Komisija. 2011 m. rugsėjo 28 d. Europos Sąjungos Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2011) 594 dėl Tarybos direktyvos dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos ir kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/7/EB

²⁷ Europos Sąjungos Komisija. 2011 m. rugsėjo 28 d. Europos Sąjungos Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2011) 594 dėl Tarybos direktyvos dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos ir kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/7/EB

priešakyje nebūtų proporcingas siekiamam tikslui. 2013 metų projekte papildytas tas pats trečiasis straipsnis, išplėtęs įsisteigimo valstybėje narėje statusą ir susiejęs su finansinių priemonių išleidimo vieta.²⁸ Tai reiškia, kad finansų įstaiga bus laikoma įsisteigusi apmokestinamoje jurisdikcijoje net ir tuo atveju, jeigu ji sudarys finansinį sandorį dėl finansinio produkto, išleisto apmokestinamoje jurisdikcijoje. Fizinė ir faktinė sandorio vykdymo vieta, registracijos, buveinės vieta nesvarbi. Šios nuostatos nederėtų suabsoliutinti, o taikyti tik tokiems atvejams, kai yra siekiama išvengti neskaidrumo finansinių priemonių rinkos prekyboje perkeliant jurisdikcijas į kitas vietas.

Remiantis Eurobarometro²⁹ duomenimis net 65 procentai apklaustųjų Europos Sąjungos piliečių palaiko finansinių sandorių mokesčio įvedimą. Tą neabejotinai lemia susiklosčiusi situacija, kuomet dėl krizės valstybių įsiskolinimas Europos Sąjungos valstybėse progresavo net iki 80 procentų 2007 m. BVP.³⁰ Finansų sektoriui suteikta solidi finansinė parama, iš vyriausybių, per krizę ES valstybės narės skyrė net 4,6 trilijonus eurų finansų sektoriui stabilizuoti. Finansų sektorius kasmet gauna apie 18 milijardų eurų mokesstinės naudos dėl to, kad finansinėms paslaugoms netaikomas PVM mokestis. Finansų sektoriuje taikant finansinių sandorių mokestį būtų galima užtikrinti, kad finansų įstaigos prisidėtų atkuriant ekonomiką ir neskatintų rizikingos bei neproduktyvios prekybos.

Iš pateiktų argumentų, galima preziumuoti, kad finansinių sandorių mokestis susilaukė neregėto masto dėmesio-vieni smarkiai kritikuoja, kiti balsuoja už, tačiau abejingų šioje situacijoje nelieka. Kad galėtume tinkamai suformuoti savo nuomonę ir įvertinti šio mokesčio potencialias galimybes būti našiu finansinėje sistemoje, reikėtų pažvelgti iš abiejų barikadų pusių ir sudėlioti plusus, minusus bei sąlygas.

II.II. FINANSINIŲ SANDORIŲ MOKESTIS. ARGUMENTAI UŽ IR PRIEŠ.

Finansinių sandorių mokestis, be abejonės, sukėlė didžiulį ažiotažą finansų rinkoje. Šio mokesčio iniciatyva buvo pasitikta labai skirtingai, dėl šios priežasties svarbu nuodugniai išnagrinėti kiekvieną hipotezę, tam, kad objektyviai pavyktų įvertinti ar mokestis pasiteisins, kokių sąlygų reikia jam įgyvendinti ir galų gale, kaip tai atsilies visuomenei bei finansų įstaigoms.

Pradėkime nuo pozityviosios pusės ir išnagrinėkime mokesčio šalininkų argumentus, dėl ko mokestis yra naudingas ir būtinas įgyvendinti. Visų pirma, vienas didžiausių palaikančių faktorių yra pajamų surinkimas į biudžetą. Teigiama, jog įvedus finansinių sandorių mokestį bus surenkamos

²⁸ Europos Sąjungos Komisija. 2013 m. vasario 14 d. Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2013) 71 dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje.

²⁹ Interaktyvi prieiga: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb75/eb75_en.pdf

³⁰ Interaktyvi prieiga: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1085_lt.htm

papildomos pajamos, 2011 metų Komisijos pranešime spaudai³¹, buvo prognozuojama, jog pritaikius 0,1 proc. mokesčių sandoriams obligacijomis bei 0,01 proc. mokesčių kitiems finansiniams sandoriams, į biudžetą būtų galima surinkti apie 57 mlrd. eurų metinių pajamų. Šios pajamos būtų tinkamai panaudotos ES ekonomikos plėtrai, o ypač naudinga būtų visoms ES valstybių narėms, kadangi šios pajamos galėtų būti ne tik panaudotos kaip savo šalies biudžeto finansavimo šaltinis, bet ir dėl to, kad šiomis pajamomis būtų sumažinamas jų įnašas į ES biudžetą. Tiesa, tai tik prognozuojami skaičiai, kurie yra reliatyvūs ir praktikoje įvedus finansinių sandorių mokesčių gali visai nepasitvirtinti, kadangi finansinių sandorių mokestis vis dar nėra įvestas, ir tik tam tikras kiekis valstybių taiko iš dalies panašų mokesčių, kadangi jos vis dar nėra suderinusios nacionalinių apmokestinimo taisyklių su Komisijos siūlomomis.

Antra, finansinių sandorių mokesčio įgyvendinimas yra puiki priemonė siekiant teisingumo bei lygybės tarp ekonominės rinkos dalyvių. Šio mokesčio dėka, būtų galima bent iš dalies kompensuoti galimą finansinio sektoriaus naudą dėl dabartinio pridėtinės vertės mokesčio netaikymo daugumai minėto sektoriaus subjektų, kurie dėl šios išimties įgijo pranašumą ekonominės krizės metu. Garsios antraštės ir įspūdingi bankų pelnai puošia įvairių informacinių leidinių antraštes - skaičiai išties įspūdingi, štai, pavyzdžiui, vien tik Lietuvoje už 2011 m. bankai deklaravo milijoninius pelnus, o mokesčių 2012 m. nuo tos sumos buvo sumokėta itin kukliai - tik 11 mln.³² Bankai, manytina, vis dar prisidengdami 2009- 2010 m. krize, eilę metų perkelia tuo metu patirtus nuostolius ir atidėjinėja paskolas, pripažindami jas "blogomis", t.y. užtenka 90 dienų nemokumo ir paskola atitinka minėtą "blogumo" kriterijų, šitaip išvengdami kone vienintelio jiems taikomo mokesčio. Visuomenę piktina situacija, kad finansinėms įstaigoms yra suteikiami prioritetai ir įvairios išimtys apmokestinimui, negana to, vadovaujantis logine prezumpcija, galima teigti, kad bankai piktnaudžiauja esama padėtimi, gaudami vienus didžiausių pelnų rinkoje, į valstybės biudžetą įneša mažiausiai, o esant ekonominiam sunkmečiui ar žlungant bankui, gelbėjimas vykdomas iš mokesčių mokėtojų pinigų. Tikimasi, kad finansinių sandorių mokestis padės pakeisti esamą situaciją, kadangi yra siūloma, jog dalis tokio finansinių įstaigų sumokėto mokesčio nukeliautų į specialų kaupiamąjį fondą, kad kilus finansiniams nesklandumams, nuostoliai būtų padengiami iš jame sukauptų lėšų.

Trečia, tikimasi, kad įvedus bendrą finansinių sandorių mokesčio mokėjimo sistemą tarp valstybių narių, dalyvaujančių programoje siekiant glaudesnio bendradarbiavimo, bus siekiama užkirsti bet kokias galimybes tokio mokesčio išvengimui pakeičiant jurisdikciją, tuo pačiu užtikrinant nuoseklesnę mokesčių struktūrą, bent jau minėto mokesčio srityje. Kaip jau buvo minėta anksčiau,

³¹ Interaktyvi prieiga: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-640_lt.htm?locale=en

³² Interaktyvi prieiga: https://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=8014

2013 m. patobulintame Komisijos siūlyme papildytas trečiasis straipsnis, išplėtęs įsisteigimo valstybėje narėje statusą ir susiejęs jį su finansinių priemonių išleidimo vieta. Pažymėtina, kad mokesčio taikymo jurisdikcija nebesiejama tik kartu su faktine sandorio vykdymo vieta, bet ir su subjektų, dalyvaujančių finansiniame sandoryje, veiklos vykdymo vieta (įsisteigimo principas), taip pat su finansinių priemonių išleidimo vieta (išleidimo vietos principas). Šis metodas nustato minėto mokesčio jurisdikcijos taisyklės pasitelkiant dvigubą jurisdikciją nustatančių principų taikymą, kas iš tiesų užkerta kelią dirbtinai pakeisti finansinę veiklą ar sandorius į kitas jurisdikcijas, kadangi dėl dvigubo jurisdikciją nustatančių principų taikymo nebeužtenka perkelti dalies sandorio elementų į kitas jurisdikcijas – į šias jurisdikcijas turi būti perkelti visi sandorio elementai (visos sandorio šalys, sandorio dalykas, faktinė sandorio vykdymo vieta).³³ Šis būdas iki šiol nebuvo praktikuojamas jokiaje kitoje srityje, tai naujovė, kuria stengiamasi kuo skaidresnio finansinių sandorių mokesčio mokėjimo įgyvendinimo.

Ketvirta, finansinių sandorių mokestis padės užtikrinti skaidrumą ir paprastumą. Visose šio mokesčio jurisdikcijoje bus taikomas vieningas ir suderintas mokestis visam finansiniam sektoriui, o tai padės išvengti susiskaidymo efekto nekoordinuojamų nacionalinių finansinių sandorių mokesčių atžvilgiu.

Penkta, demokratinė atskaitomybė ir biudžetinė disciplina - pradiniam 2011 metų Komisijos siūlyme iškelti tikslai buvo grįsti atsižvelgiant į finansinių sandorių mokesčio populiarumą po ekonominės krizės siekiant biudžetinės drausmės. Atsižvelgiant į tai, kad finansinių sandorių mokesčio pajamos yra priskiriamos Europos Sąjungos biudžetui, Bendruoju vidaus produktu grįsti nacionaliniai įnašai į ES biudžetą būtų sumažinti, šitaip suteikiant daugiau laisvės judėti pagal nacionalinius biudžetus. Kalbant apie demokratinę atskaitomybę, pradiniam Komisijos siūlyme numatytas minimalus mokesčio tarifas būtų apibrėžtas pagal SESV priimtą įgyvendinimo reglamentą.

Šešta, finansinių sandorių mokesčio įgyvendinimas būtų lengviau pasiekiamas ES lygmeniu dėl didelio mokestinės bazės mobilumo. Nors artimoje ateityje dar neskelbiama apie pasiektą susitarimą įgyvendinti finansinių sandorių mokestį ES lygmeniu, tačiau trijų valstybių narių prašymu, joms buvo leista tarpusavyje tęsti pradėtą veiklą, kuri pagerintų bendrosios rinkos veikimą, kai jų teritorijoje bus įgyvendinta bendra, ES lygmeniu veikianti finansinių sandorių mokesčio sistema. Atsižvelgiant į tokią perspektyvą ir palyginus su fragmentišku, nevienalyčiu nacionaliniu požiūriu į finansinį sektorį, tokio mokesčio pridėtinė vertė Europoje, būtų indėlis į vidaus rinką ir mokesčių harmonizavimą.³⁴

Septinta, subsidiarumo principas ir valstybių narių fiskalinis nepriklausomumas - remiantis

³³ GRUODIS P. *Europos sąjungos finansinių sandorių mokesčio apsauga nuo mokesčio vengimo*, Vilnius: Teisė, 2015, p. 151-153

³⁴ Interaktyvi prieiga:

http://ec.europa.eu/budget/mff/hlgor/library/technical-documents/08-DOCS-TECHNICAL-May2015-Fiche4_FTT.pdf

Sutarties dėl funkcionavimo Europos Sąjungoje 113 - uoju straipsniu³⁵, finansinių sandorių mokestis neapibrėžiamas kaip "Europos mokestis". Jis yra pagrįstas Tarybos direktyva ir valstybės narės privalo perkelti mokestį į nacionalinius teisės aktus. Mokestis turi būti apmokestinamas ir surenkamas valstybėse narėse.³⁶ Taigi, nuosavieji ištekliai, kurie gali kilti dėl tokios konfigūracijos, sudarys susitarimą dėl pajamų paskirstymo, o ne naują ES mokestį. Sprendimas dėl nuosavųjų išteklių reikalauja nacionalinių parlamentų ratifikavimo.

Aštunta, politinių sandorio išlaidų apribojimas - iš pradžių, atsižvelgiant į įvairius tikslus, ypač susijusius su finansine drausme, ir dėl tokio mokesčio populiarumo daugumoje valstybių narių, finansinių sandorių mokesčio politinės sandorio išlaidos buvo laikomos mažomis. Iki šiol 11 valstybių narių grupė yra procese siekiant susitarimo dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos, iš jų jau 4 valstybės narės taiko neharmonizuotą ir nesuderintą su Komisijos siūlymu, finansinių sandorių mokestį. Taigi, tai būtų naujas pajamų srautas kai kurioms valstybėms narėms, kuris nekonkuruotų su kitais nacionaliniais pajamų srautais, o atvirkščiai, suteiktų nacionalinėms vyriausybėms daugiau veiksmų laisvės. Priklausomai nuo to, kaip būtų mažinamas Bendrojo nacionalinio produkto įnašas ir kaip būtų galima nustatyti galutinį finansinių sandorių mokestį, mažesnės valstybės narės galėtų būti suinteresuotos (proporcingai mažesnėmis finansinių sandorių mokesčio pajamomis) tokiu mokesčiu kaip nuosavuoju ištekliu.

Iš aukščiau pateiktų argumentų, galima teigti, kad finansinių sandorių mokestis išties turi daug privalumų, tai yra ir papildomos pajamos biudžetui, sumažinta įnašo į ES biudžetą našta bei fundamentalių principų finansų rinkoje skatinimas ir palaikymas, tačiau nepaisant tiek daug pliusų, vis dėlto, didelė dalis prieštarauja ir yra smarkiai nusiteikę prieš minėto mokesčio įgyvendinimą. Tai daugiau finansų specialistai bei finansų įstaigos, kuriems toks mokestis, ko gero, būtų nepalankus. Kategoriškų priešininkų stovykla turi aibę priežasčių, leidžiančių manyti, kad mokestis nepasiteisins, todėl svarbu juos apžvelgti ir įvertinti ar jie tokie svarbūs, jog galėtų nusverti ir daugybę privalumų?

Visų pirma, pagrindinė ir gana skambiausiai aptarta priežastis yra investicijų pasitraukimas į kitas jurisdikcijas. Jų teigimu, įgyvendinus tokį mokestį, investuotojai patrauks į tokias jurisdikcijas, kurios neapmokestintos tokiais mokesčiais. Kritikai taip pat teigia, kad nustatydami finansinių sandorių mokestį, kapitalo pritraukimo kaina yra daug didesnė. Finansinės priemonės, tokios kaip akcijos ir obligacijos, yra pagrindinės priemonės, pagal kurias įmonės kapitalą investuoja į kitas pelną nešančias įmones. Nustatydami papildomas išlaidas šiems mainams, finansinių sandorių mokestis neleidžia

³⁵ Interaktyvi prieiga:

http://ec.europa.eu/budget/mff/hlgor/library/technical-documents/08-DOCS-TECHNICAL-May2015-Fiche4_FTT.pdf

³⁶ Interaktyvi prieiga:

http://ec.europa.eu/budget/mff/hlgor/library/technical-documents/08-DOCS-TECHNICAL-May2015-Fiche4_FTT.pdf

investuoti arba mažina mažesnių korporacijų galimybes finansuoti būsimus projektus. Europos Komisijos atliktas vertinimas patvirtina, kad kapitalo sąnaudos iš tiesų didėja kartu su galimu ekonominio augimo sumažėjimu -0,3% 20 metų laikotarpiu po tokios politikos priėmimo.

Peno tokioms specialistų kalboms suteikia praeities pavyzdžiai - tai yra valstybės, kurios jau buvo įsivedusios šį mokestį. Ko gero, vienas skambiausių, ir jau kone mokomuoju pavyzdžiu yra tapęs Švedijos pavyzdys. Jau 1984 metais (pats mokesčio įvedimas buvo paskelbtas 1983 m. Spalio 24 d., kas jau nulėmė 2,2 proc. rinkos kritimą tą pačią dieną) Švedija paskelbė apie finansinių sandorių mokestį, apmokestindama vertybinių popierių pirkimą ir pardavimą (0,5 proc. akcijų ir obligacijų sandoriams, 0,02 proc. išvestinių finansinių instrumentų sandoriams). Pagrindiniai mokesčio įgyvendinimo aktyvistai buvo leiboristų partija, o parlamente priimtas sprendimas nesulaukė palaikymo nei iš finansų ministerijos, nei verslo ar finansų sektoriaus. Per ateinančius porą metų, parlamentas buvo raginamas iš finansinių sandorių mokesčio surinkti daugiau pajamų į valstybės biudžetą, todėl 1986 m. liepą, anksčiau numatytasis mokestis buvo padidintas du kartus. Pasinaudoję esama suirute, oponentai apkaltino vyriausybę ekonominio nestabilumo skatinimu, o 1989 m. įkaitusi politinio klimato atmosfera paskatino viešą prisipažinimą dėl mokesčio neefektyvumo, kadangi biudžetas nesulaukė prognozuojamų pajamų, instituciniai investuotojai perkėlė savo prekybą į neapmokestintas šalis, o valstybės skolinimosi kaina išaugo. Vadinamasis “eksperimentas” baigėsi tuo, kad nuo 1991 m. gruodžio 1 d. finansinių sandorių mokesčio Švedijoje buvo atsisakyta (Suomijoje analogiškas mokestis panaikintas 1992 m.).

Tai nulėmė keletas priežasčių - Visų pirma, Švedijos politinė klimato kaita. Iš pradžių mokesčiai buvo remiami, kadangi finansiniai sandoriai buvo laikomi destabilizuojančiais ekonomiką ir provokuojantys per didelius darbo užmokesčio skirtumus. Pastarasis punktas buvo smarkiai prasilenkiantis su visuomenės siekiais, kurie itin skatina pajamų lygybę. Pajamos iš mokesčių buvo neapsakomai bergždžios - sakykime, pajamų, už iš fiksuotų pajamų vertybinių popierių mokesčio, buvo tikimasi apie 1,500 milijono Švedijos kronų per metus, tačiau ateinančiais metais jų vertė nesiekė net 80 milijonų Švedijos kronų, o galiausiai, tokių pajamų vidurkis buvo netoli 50 milijonų Švedijos kronų. Pradėjus funkcionuoti minėtam mokesčiui, itin neigiamai buvo paveikta finansinių sandorių rinka, kadangi sandorių kiekis mažėjo žaibišku greičiu, kas privedė Švediją į mokestinių pajamų, surenkamų iš kapitalo bei kitų mokesčių prarają. Tokių mokestinių pajamų nuostolis sudarė net 4000 milijonų Švedijos kronų. Nepaisant tokios įvykusios įvykių griūties, įgyvendinus sandorių mokestį, smarkiai smuko įmonių akcijų vertė – tai buvo maždaug 9 procentai nuo visos vertės. Toks įvykis pabrangino valstybės skolinimąsi, o taip pat įvyko taip smarkiai kritikų pranašautas atoveiksmis - sandoriai išsikėlė į ten, kur jie neapmokestinami tokiu mokesčiu. Daugiau nei pusė sandorių išsikėlė į vieną iš pasaulio

finansinių centrų tituluojamą Londoną, kiti - į dar tolimesnes jurisdikcijas. Nors fiksuotų pajamų vertybinių popierių mokestis buvo daug mažesnis už akcijų vertę, poveikis rinkos prekybai buvo žymiai dramatiškesnis. Per pirmąją mokesčio savaitę obligacijų prekybos apimtis sumažėjo net 85%, būsimų sandorių apimtis sumažėjo 98%, o prekių pasirinkimo sandorių rinkos išnyko. Prekyba pinigų rinkos vertybiniais popieriais sumažėjo 20%. Ši reakcija daugiausia buvo susijusi su įvairiu neapmokestinamų pakaitalų buvimu. Kai tokių mokesčių buvo atsisakyta, prekybos apimtys grįžo į senas vėžes ir labai išaugo devintajame dešimtmetyje.³⁷

2012 metų rugpjūčio mėnesį³⁸, Prancūzija buvo viena iš pradininkių, kurios taip pat įsivedė finansinių sandorių mokestį. Tiesa, Prancūzija kartu su Italija, skirtingai nei buvo siūlyta Europos Komisijos, pasirinko dalinį apmokestinimą, tai yra, buvo apmokestinta tik tam tikra dalis vertybinių popierių.³⁹ Prancūzijos finansinių sandorių mokestį sudaro trys atskiri fragmentai – 1) įmonių vertybinių popierių ir panašių finansinių priemonių prekybos sandorių apmokestinimo (mokestis įmonių vertybinių popierių nuosavybės teisės perleidimo sandoriams, toliau – Akcijų mokestis), 2) didelio dažnio prekybos metu atšauktų pavedimų apmokestinimo (mokestis už didelio dažnio prekybos sistemų pateiktų pavedimų atšaukimą, toliau – HFT mokestis), 3) vyriausybės skolinių išipareigojimų neįvykdymo rizikos vertybinių popierių (angl. credit default swaps, CDS) perleidimo sandorių apmokestinimo (CDS mokestis).⁴⁰

Mokestis taikomas tik biržoje listinguojamoms bendrovėms, kurių registruotos buveinės yra Prancūzijoje, kur jie parduodami. Mokesčio norma yra 0,2 proc. (2012 m. rugpjūčio mėn. padidėjo nuo kovo mėn. pradžioje siūlomos 0,1 proc. normos). Pirkėjas yra atsakingas už mokestį, kuris paremtas atsižvelgiant į kainą, kuria parduodamos akcijos.⁴¹ Įstatymai apima tam tikras išimtis, ir šis mokestis nėra taikomas tokiems objektams kaip pirminės rinkos sandoriai (išleidimas), grupės vidaus sandoriai (finansiniam ir riziką ribojančiam valdymui),

³⁷ Interaktyvi prieiga: <http://publications.gc.ca/collections/Collection-R/LoPBdP/BP/bp419-e.htm>

³⁸ COELHO, M. Dodging Robin Hood: Responses to France and Italy's Financial Transaction Taxes [interaktyvus]. 3 November 2015 [žiūrėta 2018 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=2389166>> or <<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2389166>>

³⁹ ŠRAMKO, F. *The impact of Securities Transaction Tax on market quality: Evidence from France and Italy* [interaktyvus]. International Journal of Economic Sciences, Vol. IV (3), 2015. p. 52–93 [žiūrėta 2018 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.iises.net/international-journal-of-economic-sciences/publication-detail-277>>; FRENCH TAX CODE (ART. 235 TER ZD, 235 TER ZD BIS AND 235 TER ZD TER); ANNEXE III TO THE FRENCH TAX CODE (ART. 58 Q, 58 R AND 58 S) [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.impots.gouv.fr/portal/deploiement/p1/fichedescriptive_7432/fichedescriptive_7432.pdf>.

⁴⁰ FRENCH TAX CODE (ART. 235 TER ZD, 235 TER ZD BIS AND 235 TER ZD TER); ANNEXE III TO THE FRENCH TAX CODE (ART. 58 Q, 58 R AND 58 S) [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.impots.gouv.fr/portal/deploiement/p1/fichedescriptive_7432/fichedescriptive_7432.pdf>.

⁴¹ Interaktyvi prieiga:

https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_papers/taxation_paper_62.pdf

rinkos formavimui, kurio tikslas - užtikrinti likvidumą rinkoje ir apriboti akcijų kainos nepastovumą, atpirkimą ir atvirkštinį atpirkimų pavojų, vertybinių popierių skolinimo ir skolinimo sutartims (daugiausia paremtoms finansiniais tikslais).

Mokesčio rinkimą lengvina centrinio vertybinių popierių depozitoriumo (Euroclear France) teikiama atsiskaitymo paslauga, kuri iš dalies finansiškai kompensuojama, už įdedamas pastangas, susijusias su ataskaitų teikimu, surinkimu ir kitomis operacijomis, atliekamomis pagal Prancūzijos FTT. Atsakingos šalys, kurios turi pateikti deklaracijas ir sumokėti finansinių sandorių mokestį yra investicinės įmonės, kurios įvykdė sandorius savo vardu ar savo klientų vardu arba investuotojo, vertybinių popierių sąskaitos turėtojo (saugotojo) vardu, kai investicinės įmonės/brokeriai nevykdo sandorių (pvz. Sandoriai vykstantys ne biržoje).⁴²

Apmokestinamąją vertę sudaro tariama "atviros" / neapskaitytos CDS (įsigyta Prancūzijos rinkoje) suma ES valstybių narių vyriausybių išleistose obligacijose. Tokio instrumento pirkėjas yra atsakingas už mokestį, o mokesčio tarifas yra 0,01 proc. Mokesčio deklaravimo, susigražinimo ir patikrinimo procedūra vyksta identiškai kaip ir pridėtinės vertės mokesčio (PVM).⁴³ Toks mokestis taikomas nepaisant sandorio šalių jurisdikcijos ar sandorio vykdymo vietos. Subjektas (pirkėjas) deklaruoja mokestį savarankiškai, mokestis išskaičiuojamas iš tiekėjo, nepaisant kokioje jurisdikcijoje jis veikia.

Kalbant apie HFT mokestį, šiuo atveju mokesčio norma yra 0,01 proc. ir yra taikoma atšauktų užsakymų sumai. Taikoma tais atvejais, kai prekyba buvo vykdoma kaip aukšto dažnio algoritmų prekyba, o atšauktų užsakymų santykis su visais užsakymais viršijo 80 procentų. Tuomet turi mokėti visi dalyviai Prancūzijos rinkoje, nepriklausomai nuo jų naudojamos prekybos platformos.

Tačiau jau 2013 metų pradžioje, viešoje erdvėje buvo aptarinėjamas Prancūzijos fiasko įsivedus minėtą mokestį, kadangi tokio mokesčio įnašas į biudžetą buvo kur kas mažesnis nei prognozuota, tik 702 milijonai eurų, o tai net nepasiekia trijų šimtųjų (0,03) šalies bendrojo vidaus produkto vertės.⁴⁴ Tai neabejotinai sukėlė ryškų smuktelėjimą vertybinių popierių prekybos rinkoje, tačiau svarbių

⁴² Interaktyvi prieiga:

https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_papers/taxation_paper_62.pdf

⁴³ Interaktyvi prieiga:

https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_papers/taxation_paper_62.pdf

⁴⁴ Europos Sąjungos Komisija. Did the new French tax on financial transactions influence trading volumes, price levels and/or volatility on the taxed market segment? - A trend analysis – [interaktyvus]. Taxation and Customs Union. Further background information [žiūrėta 2018 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą:

http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/other_taxes/financial_sector/effect_french_ftt.pdf.

pokyčių kalbant apie kainų pokyčius ar nepatenkinamą įtaką rinkos likvidumui, nebuvo pastebėta.⁴⁵ Praėjus vieniems metams po to, kai Prancūzija pristatė savo nacionalines FSM, Italija taip pat pristatė savo sistemą. Ji skirta trijų rūšių sandoriams: (1) akcijoms ir kitoms priemonėms atstovaujančioms šias priemones (pvz., depozitoriumo įplaukos, pvz., ADR), kuriuos išdavė Italijos rezidentės bendrovės; (2) išvestinės finansinės priemonės, nepriklausomai nuo to, ar jos yra piniginės, ar fiziškai apmokėtos, pakeistos vertybiniais popieriais ar ne, kurių pagrindinis turtas yra Italijos akcijų dalis arba kai išvestinė finansinė priemonė yra pagrįsta Italijos akcijų apimties verte; ir (3) aukšto dažnio prekyba, apibrėžiama kaip prekyba, sukurta kompiuteriniu algoritmu, kuris automatiškai nustato užsakymus, kai pavedimų santykis pakeistas ar atšauktas per trumpesnę nei pusės laiko ribą antra, viršija 60 proc. visų įvestų užsakymų.⁴⁶

Šis mokestis taikomas nuo 2013 m. kovo mėn. už akcijas, ir nuo 2013 m. liepos mėn. išvestinėms finansinėms priemonėms. Akcijų rinkliava apmokestinama pirkėjui, išvestinių finansinių priemonių sutartis yra apmokestinama iš abiejų išvestinių finansinių priemonių šalių, o aukšto dažnio prekybos mokestis taikomas visiems Italijos rinkos dalyviams. Mokesčių pajamų prognozė 2013 m. buvo 1 mlrd. EUR. Be pirminių išvestinių finansinių priemonių sutarčių apmokestinimo, taip pat atskirai apmokestinami atitinkamų vertybinių popierių pagrindinių vertybinių popierių fizinis perdavimas / tiekimas. Italijos FTT bus gaunamas iš finansinės tarpininkės, įsitraukiančios į prekybos veiklą, t. y. tarpininkas, kuris gauna užsakymą iš kliento, įskaitant finansinių tarpininkų nerezidentus. Jis taikomas neatsižvelgiant į pirkėjo ir pardavėjo gyvenamąją vietą ar nuolatinę gyvenamąją vietą arba kai sandoris įvykdomas arba apmokamas.

Yra tam tikrų mokesčio taikymo srities išimčių: paveldėjimas ar aukos, obligacijos, konvertuojamos į naujas akcijas arba naujų akcijų įsigijimas naudojant teises ar išvestines finansines priemones, įmonių nuosavybės teisių perdavimas, kurių vidutinis kapitalizavimas yra mažesnis nei 500 mln. EUR praėjusių metų lapkričio mėn., grupės vidaus sandoriai ir įmonių restruktūrizavimas, vertybinių popierių finansavimo sandoriai (atpirkimo sandoriai ir vertybinių popierių skolinimas / skolinimasis), pirkimai / pardavimai kliringo tikslais ir įkeitimai, kuriuos vykdo įgaliojami subjektai ir kt.

Italijos teisės aktuose taip pat numatyta nemažai išimčių: abiem sandorių šalims, susijusioms su ES ar Europos institucijomis, Europos centriniu banku ir Europos investicijų banku, ES valstybių narių centriniais bankais ir t.t., abu šalių veiksmai, susiję su etiškais ir socialiai atsakingais produktais,

⁴⁵ ŠRAMKO, F. The impact of Securities Transaction Tax on market quality: Evidence from France and Italy [interaktyvus]. *International Journal of Economic Sciences*, Vol. IV (3), 2015. p. 52–93 [žiūrėta 2018 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.iises.net/international-journal-of-economic-sciences/publication-detail-277>>.

⁴⁶

rinkos dalyviams priimant ir teikiant likvidumą emitento vardu, kontroliuojamų pensijų fondų ir privalomų socialinės apsaugos įstaigų (I ramsčio pensijos).⁴⁷

Mokesčio norma, taikytina, kaip ir Prancūzijoje, kiekvieno vertybinio popieriaus apmokestinamiems sandoriams (dienos pabaigos balansas) yra 0,1 proc. (2013 m. - 0,12 proc.) Už sandorius, vykstančius reguliuojamose rinkose ir daugiašalėse prekybos sistemose, ir 0,2 procentais (2013 m. - 0,22 proc.) sandorio vertės kitų sandorių atveju.

FTT bus taikomas išvestinėms priemonėms, tokioms kaip apsikeitimo sandoriai, būsimieji sandoriai, pasirinktiniai sandoriai, preliminarūs išankstiniai sandoriai ir kredito išipareigojimų neįvykdymo apsikeitimo sandoriai, kurių vertė daugiausia susijusi su apmokestinamuoju Italijos saugumu, neatsižvelgiant į tai, ar už išvestines finansines priemones yra atsiskaitoma pinigais. Išvestinės finansinės priemonės, kurioms taikomas šis mokestis, yra tos, kurių pagrindinė vertė visu pirma grindžiama viena ar keliomis teisės aktuose nurodytomis finansinėmis priemonėmis. Mokestis yra fiksuotas, priklausomai nuo priemonės tipo ir sutarties vertės, ir yra apibrėžtas lentelėje su tam tikrais intervalais, priklausomai nuo numanomos sumos/sutarties vertės. Mokestis - 0,02 proc. tarifu - taikomas atšauktų ar pakeistų užsakymų, viršijančių 60 proc. pateiktų užsakymų per prekybos dieną, vertą. Mokestis mokamas iš ūkio subjekto, už kurį įterpiami įterpti užsakymai.⁴⁸

Lyginant Italijos finansinių sandorių mokesčių sistema kartu su Prancūzijos, išties matome labai panašią struktūrą tiek subjektų, atskirų sistemos dalių objektų ir mokesčio tarifų klausimu. Konkrečiai išskiriant Italijos variantą, vadovaujantis turimų duomenų analize, galima teigti, kad prognozuojamas mokesčio įnašas į biudžetą, kaip ir Prancūzijos, ar tuo labiau Švedijos atveju - nepasiteisino. Tais pačiais, mokesčio įvedimo metais, į biudžetą pateko tik 285 mln. eurų, nors buvo prognozuojama 1,2 mlrd. pajamų.⁴⁹ Tokios išvados tik leidžia paantrinti reguliacinės normos prigimtį - reguliacinės normos visada turi fiskalinį poveikį. Pranešimo apie mokestį momentu ženkliai krito pardavimai vertybiniais popieriais, o štai tam tikros lengvatos paveikė atskirų rinkų sandorių gausą, tačiau, apskritai kalbant, buvo pastebėta ryški tendencija mokesčių vengimo klausimu.⁵⁰

⁴⁷

⁴⁸ Interkatyvi prieiga:

https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_papers/taxation_paper_62.pdf

⁴⁹ International Business Publications, USA. Washington DC, USA-Italy. Italy Investment and Business Guide. Volume 1, Strategic and Practical Information [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. Kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?id=oD86CgAAQBAJ&pg=PA76&lpg=PA76&dq=italy+fit+revenue+estimate+2014+2015&source=bl&ots=VNuj8Dib0s&sig=kJ4qDOY8Lq6Uwsu86_51nuWajN0&hl=en&sa=X&ved=0CEwQ6AEwCGoVChMI9fSz6mByQIVR1gsCh1W_wWR#v=onepage&q=italy%20fit%20revenue%20estimate%202014%202015&f=false>.

⁵⁰ COELHO, M. Dodging Robin Hood: Responses to France and Italy's Financial Transaction Taxes [interaktyvus]. 3 November 2015 [žiūrėta 2018 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=2389166>> or

Dar vienas kritikų argumentas prieš finansinių sandorių mokesčio įvedimą yra, jog jų teigimu, tokio mokesčio našta kris ant pensininkų pečių. Tiesa, kad pensijos egzistuoja realioje ekonomikoje, kurioje reikia apriboti spekuliacinę prekybą finansiniais produktais. Tam tikri privatieji pensijų fondai buvo nukentėję nuo šio amžiaus pradžios dirbtinai sukulto finansinio burbulo, kuris, privatiems pensijų fondams sukėlė virtualią problemą. Tačiau toks kritikų teiginys prieštarauja pagrindinei FSM funkcijai - sumažinti galimų krizių skaičių, o galų gale, minėti fondai net gi gali gauti naudos įvedus mokestį. Remiantis ekonomikos specialistų S. G. Jones ir A. Persuade atlikta tyrimų analize⁵¹, galima teigti, kad FSM kaip tik padidintų finansinį stabilumą, kuris paskatintų pensijų augimą.

Visų pirma, esamas rinkų nestabilumas kainuoja pensijų fondams. Jei mokestis padidina finansinį stabilumą, tuomet nauda gali padengti nedideles sąnaudas, padidindama pensijų išdą. Jei 0,1 proc. finansinių sandorių mokesčio sumažintų finansinių krizių skaičių tik 5 procentais tuomet padidėjusi tikėtina pensijų fondų grąža būtų didesnė už mokesčio sąnaudas. Taip pat svarbu pabrėžti momentą, jog kalbant apie FSM, svarbiausia yra išlaikymo trukmė. FSM kaina yra neproporcingai didelė trumpalaikiai prekybai (pvz. perkant ir parduodant vertybinius popierius kas valandą), vidutinės trukmės sandoriams (pvz. perkant akcijas ir jas išlaikant metus) ji tampa mažesnė, o štai, ilgalaikiams sandoriams ji tampa nebereikšminga, dėl šios priežasties, didžiausia mokesstinė našta teks trumpalaikiai spekuliacinei prekybai, o ne ilgalaikėms investicijoms, kurių dažniausiai ir pageidauja fondo valdytojai. Dauguma pensijų fondų investicijų yra vadinamojo "buy and hold"⁵² pobūdžio priklausančio ilgalaikio įsipareigojimo kategorijai, todėl apyvartos laikotarpis yra svarbus skaičiuojant išlaidas. FSM yra palankus kalbant apie metines pensijų valdymo išlaidas⁵³, sakykime, jei apyvarta siekia 50 procentų pensijų fondų lėšų, kas 3,5 metų vidutinis pensijų fondas mokėtų maždaug 0,03 proc. Tai lygu pensijų fondo turto metinėms valdymo ir sandorių išlaidoms, kurios viršija 0,69 proc., o tai yra 23 kartus daugiau už mokesčio incidentą.⁵⁴

Oponentai taip pat išreiškia stiprų susirūpinimą dėl finansinių sandorių mokesčio įtakos bendrajam vidaus produktui. Pirminiame 2011 metais, Lendvai ir Radicki koordinuotame Komisijos pasiūlyme, apskaičiuotas bendras -0,53 proc. ilgalaikio BVP sumažėjimas. Tačiau tų pačių autorių

<<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2389166>>.

⁵¹ Interaktyvi prieiga:

<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201202/20120208ATT37596/20120208ATT37596EN.pdf>

⁵² Buy and hold - tai pasyvi investavimo strategija, kai investuotojai perka akcijas ir saugo jas ilgą laiką, nepriklausomai nuo rinkos svyravimų. Investuotojas, kuris naudojasi pirkimo-išlaikymo strategija, aktyviai renkasi akcijas, kurios nesusijusios su trumpalaikiais kainų pokyčiais ir techniniais rodikliais.

⁵³ Interaktyvi prieiga:

<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201202/20120208ATT37596/20120208ATT37596EN.pdf>

⁵⁴ Interaktyvi prieiga:

<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201202/20120208ATT37596/20120208ATT37596EN.pdf>

atnaujintame ir papildytame siūlyme, autoriai atliko originalų modeliavimą. Atnaujintame modelyje didelis dėmesys skiriamas siekiui atspindėti realų, bendro įmonių, ir visų pirma, Europos bendrovių investicijų finansavimą, palyginti nedidelį finansavimo lygį vertybinių popierių rinkoje ir didesnę dalį per banko paskolas ir nepaskirstytą pelną. Šis realistiškas modelis pateikia gerokai mažesnę FSM įtaką bendrajam vidaus produktui, tai yra -0,2 proc. Pridėjus ankstesnėje analizėje numatytus Komisijos veiksmus, FSM įtaka bendrajam vidaus produktui yra lygi -0,1 proc.

Europos Komisijos priimtų, dinaminio stochastinio bendrojo balanso (DSGE) modelių naudojimas⁵⁵, buvo įvertintas kaip vienas iš efektyviausių būdų siekiant nustatyti makroekonominės politikos poveikio pokyčius. Europos Komisija atkreipia dėmesį į tai, kad jų pranašumas prieš atskiriems sektoriams būdingus dalinės pusiausvyros modelius yra tas, kad jie nuodugniai išvelgia pasekmes kitiems sektoriams, taip pat antrojo roundo⁵⁶ efektas, kurį sukelia politikos pokyčiai, įskaitant perdirbimo įtaką ekonomikai dėl didesnių mokesčių pajamų. Tačiau ji turi kelis trūkumus. Vienas iš galimų trūkumų, kuriuos nurodė pati Komisija, yra ta, kad jie dažniausiai turi mažiau išsamų ekonomikos sektorių suskirstymą nei dalinės pusiausvyros modeliai.

Modelis gali būti kalibruojamas arba siekiant padidinti nustatytą mokesčių įplaukų sumą, arba su tikslu pasiekti nustatytą mokesčių normą (tokiu atveju mokesčių pajamos bus nustatytos pagal modelį). Pagrindinis Komisijos darbo tikslas yra apmokestinti 0,1% tarifu vertybinių popierių sandorius.

Minėtas modelis skirtas įvertinti makroekonominį poveikį, leidžia daryti prielaidą, jog taikant 0,1 proc. mokesčio tarifą vertybiniams popieriams (netaikant švelninačių faktorių, numatytų 2013 metų patobulintame modelyje), gali sumažinti ilgalaikį bendrojo vidaus produkto augimą 1,76 proc., atitinkamai pritaikius tarifą 0,01 proc. sumažėjimas būtų lygus 0,17 proc.⁵⁷ Tačiau tokias prielaidas derėtų vertinti labai atsargiai, atsižvelgiant į tam tikrus modelių apribojimus. Pagrindinis ribojimas yra toks, kad šioje situacijoje atsižvelgiama į FSM poveikį tik vienam šaltiniui, t.y. nuosavybės išleidimui ir neatsižvelgia į skolos finansavimo sąnaudas. Dėl šios priežasties, modelis galėjo pervertinti neigiamą įtaką bendrajam vidaus produktui. Taip pat reiktų pabrėžti, kad dar nėra suformuluotas toks modelis, į kurį būtų įtraukti Komisijos pasiūlymo projekte siūlomi švelninantys faktoriai (pvz. pirminių rinkų neįtraukimas, taip pat neįtraukiant daugumos sandorių, iš kurių nors viena šalis yra finansų įstaiga) ir kryptys, kuriomis yra veikiami makroekonominiai kintamieji. Todėl vienintelis galimas požiūris yra

⁵⁵ Interaktyvi prieiga:

<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201202/20120208ATT37596/20120208ATT37596EN.pdf>

⁵⁶ Second round - antrinis poveikis yra rinkos dalyvių reakcija į pirmojo etapo poveikį, t.y. į konkretų ankstesnį individualių prekių ar paslaugų kainų padidėjimą arba sumažėjimą.

⁵⁷ Interaktyvi prieiga: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201202/20120208ATT37596/20120208ATT37596EN.pdf>

grindžiamas spėjimais ir neapibrėžtumu, tačiau yra daroma prielaida, kad 1,76 proc. sumažėjimas yra pats blogiausias galima scenarijus, preziumuojamas daug mažesnis skaičius (0,53 proc.). Apibendrinus abiejų modelių versijas, atsižvelgiant į 2010 m. ES-27 2010 m. BVP, įplaukos iš mokesčių būtų ne mažesnės kaip 0,08% BVP arba mažiausiai 9,8 mlrd. eur. Komisija apibūdina šį modelį kaip pirmąjį bandymą surasti vidines kryptis, per kurias atsiranda tam tikras poveikis. Apsiribojama vertybinių popierių mokesčiu, todėl neįtraukiamos išvestinių finansinių priemonių rinkos. Pradiniame scenarijuje nagrinėjamas 0,1% vertybinių popierių prekybos mokestis. Pagrindinė kryptis, pagal modelį, yra investicijų sumažėjimas.

Kadangi šis modelis pateikia eilę sumodeliuotų prielaidų, pavyzdžiui, apie finansų rinkų veikimą, Europos Komisija aiškiai pripažįsta, kad jos rezultatai kalbant apie tam tikrus skaičius, turi būti aiškinami atsargiai, todėl jie pripažįsta, kad jie negali tiksliai pateikti tam tikrų dalykų vertės, ir toliau, darydami įvairias prielaidas, papildomai įtraukia ir vadinamuosius švelninančius faktorius (angl. mitigating facts), įtrauktus į 2013 metų Komisijos modelį.

Savo pasiūlyme Europos Komisija stengiasi parengti tokį mokestį, kurio tikslas pašalinti kuo daugiau spragų. Visų pirma mokestis būtų suprojektuotas taip:⁵⁸ 1) Lengvinat perkėlimo poveikį; 2) Atskiriant pagrindines akcijų ir obligacijų rinkas, norint iširti mokesčio poveikį bendrovių finansavimui; 3) Įtraukiant tikslinius sandorius, kuriuose dalyvauja finansų įstaigos, ir atleidžiant nuo mokesčio tuos, kurie nėra susiję su tokiomis institucijomis; 4) Neabejojama, kad daugelis sandorių gali būti ekonomiškai nepakeliami dėl sandorio mokesčio. Tai, pasak Komisijos, greičiausiai yra HFT prekyba. Iš tiesų, manoma, kad sumažinus didelės apimties prekybą iš tikrųjų galima pasiekti teigiamą ilgalaikį poveikį augimui, sumažinti sistemine riziką, taigi ir krizių tikimybę. 5) Bandant atmesti kai kuriuos bendrovių finansavimo šaltinius, juos pašalinant iš pasiūlymo (bankų skolinimas, nepaskirstytasis pelnas). Tokiu atveju mokestis jiems neturės tiesioginės įtakos.

Komisija teigia, kad, nustatant makroekonominį poveikį, ne visada atsižvelgiama į šiuos mokesčių elementus. Nėra tokio modelio, kuris galėtų įvertinti šiuos papildomus padarinius ir kryptis, kuriomis jie veikia makroekonominis kintamuosius. Todėl vienintelis būdas įvertinti poveikį yra naudojantis spėjimais. Dėl šios priežasties, Komisija siūlo žemiau nurodytus elementus, į kuriuos reikia atsižvelgti vertinant poveikį, įtraukti į pasiūlymą:⁵⁹ 1) Perskirstymo atvejai jau yra įtraukti. Taip yra todėl, kad modelis yra uždaros ekonomikos. 2)

⁵⁸ Europos Sąjungos Komisija. 2011 m. rugsėjo 28 d. Europos Sąjungos Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2011) 594 dėl Tarybos direktyvos dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos ir kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/7/EB

⁵⁹ Europos Sąjungos Komisija. 2011 m. rugsėjo 28 d. Europos Sąjungos Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2011) 594 dėl Tarybos direktyvos dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos ir kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/7/EB

Pirminės akcijų ir obligacijų rinkos yra nedidelė bendros prekybos apimties dalis. Poveikio įvertinimo tikslais Komisija nustato, kad pirminė vertybinių popierių rinka sudaro apie 2,2% visos sumos. Atskyrus pirmines rinkas, galima būtų sumažinti mokesčio poveikį 2,2%. 3) Finansinių institucijų vykdomi sandoriai, kurie sudaro 85% visų sandorių, šiame poveikio vertinime, buvo suprasti kaip atspindintys 85 proc. visų sandorių. Todėl, kaip pirmasis priartėjimas, tik mokesčiai už sandorius, susijusius su finansinėmis institucijomis, gali sumažinti mokesčio poveikį 15%. 4) Didelio dažnio prekyba kai kuriuose rinkos segmentuose gali siekti 40%. Jei didelės apimties prekybai pasitraukimas iš rinkos nieko nekainuotų, "realus" apskaičiuotas poveikis būtų 40% mažesnis. Tačiau, kaip mano šio tyrimo autoriai, HFT sumažinimas ar pašalinimas turės teigiamą išorinių pasekmių sistemos stabilumui ir augimui, teigiamas poveikis augimui galėtų būti reikšmingai didesnis. 5) Remiantis naujausiais EB ir BIS duomenimis, Komisija mano, kad bendrovių finansavimo šaltinius priskiria pagrindinė nuosavybės vertybinių popierių emisija (10%), nepaskirstytasis pelnas (55%) ir skolos (35%). Vertybinių popierių dalies skola bendroje nefinansinių korporacijų skoloje gali būti vertinama apie 15% (arba apie 5% viso finansavimo). Kaip minėta aukščiau, šis lengvinantis veiksnys dabar yra įtrauktas į antrąjį modelį,⁶⁰ Tai reiškia, kad FTT augimo poveikis dabar yra mažesnis kaip -0,2% BVP, vien tik dėl minėto faktoriaus. Atsižvelgiant į prielaidą, kad visi kiti efektai tiesiog kaupiasi, neigiamas ilgalaikis FTT poveikis BVP lygiui šiame realistiškame pačios Komisijos parengtame scenarijuje gerokai sumažės iki mažiau nei -0,1%.

Vis dėlto ir šie skaičiai gali būti pervertinti, kadangi neatsižvelgiama į investicijų aspektą. Komisijos modelis preziūuoja, kad perėjimas nuo viešojo akcinio kapitalo prie privataus kapitalo mažina ilgalaikį ekonomikos augimą, kuris nėra patvirtintas empiriniais įrodymais.

Taigi, iš pradžių išnagrinėtas FSM poveikis BVP lygiui, išsamiai apibendrinant Europos Komisijos pradiniam pranešime parengtus įvertinimus, kai Komisija įvedė visus savo modelio švelninančius elementus, apskaičiuota, kad bendras ilgalaikis BVP sumažėjimas yra -0,53% dėl FSM. Pažymėtina, kad neseniai buvo atnaujintas Europos Komisijos parengtas modelis, tie patys autoriai, kurie atliko originalų modeliavimą. Šis atnaujintas modelis bando realiau atspindėti Europos bendrovių investicijų finansavimą, palyginti nedidelį finansavimo lygį vertybinių popierių rinkoje ir didesnę dalį per bankų paskolas ir nepaskirstytą pelną. Šis realistiškesnis modelis suteikia gerokai mažesnę FTT įtaką BVP lygiui, kuris lygus tik -0,2%.

Tačiau Komisijos apskaičiavimai grindžiami pavyzdžiu, kuris net peržiūrėtoje formoje yra šiek

⁶⁰ Europos Sąjungos Komisija. 2013 m. vasario 14 d. Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2013) 71 dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje.

ties neįsams, ir pašalina kai kuriuos esminius teigiamus padarinius, kai kurie iš šių teigiamų pasekmių, dėl kurių FTT galėtų padidinti BVP lygį, ypač pabrėžiant mažesnę būsimą krizių riziką. Persuade ir Jones savo atliktame tyrime⁶¹ analizuoja teigiamą poveikį ir teigia, kad mokestis atneš didesnę naudą nei tik neigiamo poveikio kompensacija, taigi FTT įvedimo į BVP lygis poveikis galėtų būti teigiamas - mažiausiai 0,25%. Iš tikrųjų, mokslininkų atlikta analizė rodo, kad bendras teigiamas poveikis BVP lygiui gali būti didesnis, kuriuo remiantis FSM galėtų paskatinti aukštesnį BVP lygį.

Apskritai apibendrinant argumentus, ko gero, iš aukščiau pateiktos analizės, akivaizdu, jog finansinių sandorių mokesčio teigiamų aspektų yra daugiau nei neigiamų, o neigiamus ginčija įvairūs mokslininkų tyrimai. Tačiau, jau praėjo daug metų, nuo tokios mokesčio iniciatyvos pradžios, o šalys vis dar neskuba jo įsivesti. Didelę įtaką tokiam sprendimui daro valstybės, kurios, tokį mokestį buvo įsivedusios praeityje, o galų gale patyrė visišką fiasko. Mokesčio oponentai linkę vertinti tik neigiamus padarinius (pvz. Švedijos atvejis), tačiau nepastebi kitų valstybių, sakykime, Šveicarijos, kuri turi tokio pobūdžio mokestį ir ekonominėje rinkoje yra viena iš pirmaujančių šalių su geriausiai tituluojama ir vertinama bankų gausa. Taip pat teigiama, FSM turės žalingą poveikį darbo vietoms Europoje, padidės finansinio sektoriaus problemos ir jo apmokestinimas, o faktas, kad jis netaikomas bent jau visoje euro zonoje, suponuoja idėją, kad tokio mokesčio bus galima išvengti. Valstybių narių valdantieji pasidaliję į dvi stovyklas, tie kurie reikalauja FSM įvedimo ir tie, kurie yra prieš. Vieningo atsakymo kodėl vis dar neskubama įsivesti minėto mokesčio - nėra, priežasčių, kaip matome, yra daugybė ir kiekviena šalis gali pasirinkti sau priimtinausią, dėl ko toks mokesčio įvedinimo vilkinimas ir vyksta.

Be abejonės, įvykus 2008-2009 pasaulinei ekonominei krizei, visuomenė reikalavo skubių sprendimų, siekiant palengvinti mokestinę naštą mokesčių mokėtojams ir reikalaujant atitinkamos kompensacijos iš finansinių įstaigų. Vis dėlto, nepaisant galimybių sėkmingai įgyvendinti teisėkūros procedūrą dėl FSM, taip pat gerokai patobulinus 2013 m. Vasario mėn. Komisijos siūlymą, viešieji interesai prarado susidomėjimą tokio mokesčio iniciatyva ir pradėjo blėsti, tuo tarpu, finansų sektorius tais pačiais metais pradėjo aktyvią veiklą prieš FTT. Kaip žinia, žmonės po kilusios krizės, vis dar jautė nuoskaudą ir nepasitikėjimą finansų įstaigomis, todėl čia įsikišo ir stambūs pramonės atstovai, viešai pareikšdami apie galimą žalingą ekonominę siūlomos reformos reikšmę ir socialines išlaidas. 2013 m. pradžioje "Goldman Sachs", "Deutsche Bank", "Citigroup", "Morgan Stanley" ir jų lobistų asociacijos paskelbė daugybę mokslinių tyrimų ataskaitų, kuriose pateikiami empiriniai įrodymai dėl FTT. "Goldman Sachs" savo tyrimo ataskaitoje "Financial transaction tax: why so severe?"⁶² paskelboje

⁶¹ Interaktyvi prieiga:

<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201202/20120208ATT37596/20120208ATT37596EN.pdf>

⁶² Interaktyvi prieiga:

2013 m. gegužės mėn. teigia, kad siūlomas FSM sukeltų didelę mokesčių našta bankininkystės sektoriui, ty 170 mlrd. Eurų. Be to, ataskaitoje teigiama, kad "FTT našta priklausytų mažmeniniams investuotojams. Žinoma, žiniasklaida turi didžiulius ginklus savo rankose ir pateikiant vien tik kritikuojančią informaciją bei išblėsus visuomenės sutelktam dėmesiui į tokio mokesčio įvedimą, dar didesnė dalis asmenų prisijungė į kitą stovyklos pusę, kuri pasisako prieš. Ir nors šis mokestis nepelnytai sulaukė gausybės nepelnytos kritikos, daugiausia iš paties finansų sektoriaus, kuriam toks mokestis yra finansiškai nepalankus, tačiau atlikus argumentų analizę, galima teigti, kad FSM su laiku galėtų padėti sukaupti lėšų į biudžetą, skirdami dalį pinigų mokesčiui padidintų visuomenės pasitikėjimą finansų įstaigomis, o taip pat paskatintų finansų įstaigas atsakingai vykdyti įvairaus pobūdžio finansines veiklas, nesukeliant žalos ekonominei rinkai. Mokestis apskritai yra tobulinamas, siekiama užpildyti kuo daugiau spragų, ieškant atsakymų, kodėl vienoms šalims pavyko, o kitoms - ne. Autorės nuomone, toks mokestis iš tiesų yra potencialus ir naudingas tiek visai visuomenei, tiek finansų rinkai.

II. III. FINANSINIŲ SANDORIŲ MOKESČIO ĮTAKA BENDRAJAM VIDAUS PRODUKTUI

Kaip jau buvo minėta anksčiau, vienas iš pagrindinių oponentų nuogastavimų dėl finansinių sandorių mokesčio yra neigiama jo įtaka bendrajam vidaus produktui. Ankstesniame paragrafe buvo išnagrinėta mokslininkų Persaude ir Jones atlikta įtakos analizė ir galų gale, pritaikius vadinamuosius švelninančius faktorius modelyje, vis dėlto buvo pasiektas teigiamas FSM poveikis bendrajam vidaus produktui.

Vis dėlto, kaip jau buvo minėta aukščiau, abu Komisijos pasiūlyti modeliai nepakankamai ištiria FSM poveikį bendrajam vidaus produktui. Mokslininkau Persaude ir Jones nagrinėję FSM įtaką BVP, tai darė daugiau kokybiniu lygmeniu, pateikdami paklaidą, kad poveikis BSP yra mažesnis dėl krizės tikimybės. Jų teigimu, svarbiausias argumentas yra toks, kad FSM kažkoku būdu padės sumažinti krizių tikimybę ir sisteminę riziką, žinoma, lygiai taip pat prie to prisideda ir makroekonomikos politika, veiksmingas finansų reguliavimas ir kt. Mokslininkų teigimu, mažesnė krizių tikimybė yra neatsiejama ir nuo mažesnio bumo, tačiau sumažėjusi ekonominio ciklo amplitudė sumažins riziką ir netikrumą, taip pat padidins produktyvumo potencialą.

Pavyzdžiui, jei FTT krizių tikimybę sumažins tik 5 proc. (tai yra labai maža prielaida), o BVP kainos sumažėjimas ilgalaikiu laikotarpiu dėl krizių buvo mažesnis maždaug 7%, kuris atitinka pirmiau

pateiktus skaičiavimus, tada teigiamas FTT poveikis BVP lygiui dėl krizės vengimo gali siekti 0,35% BVP. Tokiu atveju FTT tinklo poveikis BVP lygiui būtų +0,25% (jei mes sujungsime neigiamą poveikį, kurį pagal Komisijos modelį apskaičiuoja -0,1%, o teigiamas tik tas, kuris tik apskaičiuotas + 0.35%)⁶³.

Mokslininkai taip pat pateikia FSM įtakos BVP analizę, pateikiant 3 skirtingus FTT naudojimo būdus, kurie gali būti tarpusavyje derinami priklausomai nuo politinės valios.⁶⁴ Pirmas FTT naudojimo būdas yra kaip atskiro mokesčio implementavimas, t.y. kad FTT papildytų esamus mokesčius. Tokiu atveju FTT galėtų prisidėti prie fiskalinio konsolidavimo, kas yra ypatingai pageidaujamas tikslas, ypač tokioms Europos valstybėms, kurios turi dideles valstybės skolas ir fiskalini deficitą. Fiskalinio deficito sumažinimas tokiose šalyse sumažintų naują skolinimosi kainą, kuri turėtų teigiamą poveikį augimui ir kai kuriuo atveju, padėtų sumažinti dėl valstybės skolos kilusios krizės padarinius. Tiek trumpalaikiu, tiek ilgalaikiu terminu atveju, mažinant fiskalinį deficitą, privačių investicijų rinka gali tapti perkrauta, o tai turės teigiamą poveikį bendrajam vidaus produktui. Reikėtų pabrėžti, kad tokia poveikio hipotezė yra neįtraukta į Komisijos siūlymą.

Antroji hipotezė apibrėžia tokį atvejį, kai FSM yra neutralus fiskaliniu požiūriu, t.y. kad kiti mokesčiai gali būti padidinti arba sumažinti, mažiau nei jie būtų buvę. Atsižvelgiant į rimtus įrodymus (pvz. Komisijos tyrimą), kad FSM būtų labiau pažengęs nei kiti mokesčiai, tai galėtų reikšti, kad didesnė namų ūkio pajamų dalis būtų sunaudota, kadangi palyginti neturtingesni namų ūkiai išleidžia didesnę jų nežymių pajamų dalį nei santykinai turtingesni namų ūkiai. Jei pajamos gautos iš FSM leido šaliai sumažinti savo pajamų mokesčio dydį ar PVM, bendra paklausa turėtų didėti lygiagrečiai su augimu. Šis poveikis, be abejonės, būtų naudingas dabartiniame kontekste, kai dauguma ekonomistų mano, kad bendros paklausos trūkumas yra svarbus lėtojo augimo ar nuosmukio veiksnys.

Galiausiai, FSM ne tik prisidėtų prie ekonomikos augimo apskritai, bet ir prie sąžiningesnio bei tvaresnio augimo. Suvienodintas augimas, kuriam šiek tiek galėtų padėti laipsniškas mokestis, toks kaip FSM, yra svarbus tikslas, atsižvelgiant į padidėjusią ir nerimą keliančią didesnių pajamų ir turto koncentracijos tendenciją. Tolesniam tvariam augimui galėtų būti padedama nukreipiant kai kurias arba visas iš FSM gautas pajamas į investicijas: tiek privataus, tiek viešo sektoriaus, taip pat į mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų ekonomiką.

⁶³ Interaktyvi prieiga:

<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201202/20120208ATT37596/20120208ATT37596EN.pdf>

⁶⁴ Interaktyvi prieiga:

<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201202/20120208ATT37596/20120208ATT37596EN.pdf>

II.IV. REGULIACINĖS FUNKCIJOS ĮTAKA KREDITO ĮSTAIGOMS. JAMES TOBIN KONCEPCIJA.

Kalbant apie ne tik apie kredito, bet apskritai, apie visas finansinių įstaigų, kadangi kredito yra pastarųjų dalis, reguliavimą, neatsiejamas yra reguliacinio pobūdžio FSM, kuris siejamas su James Tobin ir M.K. Keynes įdirbiu bandant uždrausti spekuliatyvaus pobūdžio prekybą finansinėmis priemonėmis. Ši koncepcija pasiekė susidomėjimo piką po minėtos ekonominės krizės.

Pagrindinis varomasis faktorius, kuo yra paremta ši teorija, tai spekuliatyvios prekybos panaikinimas finansinėje rinkoje. XX a. III dešimtmečio pabaigoje esantis ekonominis sunkmetis Jungtinėse Amerikos Valstijose, paskatino ieškoti priežasčių, kodėl taip įvyko ir J.M. Keynes pradėjo tyrinėti JAV bei JK investavimo akcijų rinkoje tendencijas, ko pasekoje, buvo padaryta išvada, jog Jungtinės Karalystės finansinį stabilumą ir sėkmę nulėmė ilgalaikio pobūdžio investicijos⁶⁵, pvz. dividendai, taip pat situacija, jog finansinė rinka nebuvo lengvai prieinama: dideli įkainiai finansų specialistams, didelės sandorių sąnaudos ir FSM, kuris buvo mokamas.⁶⁶

J.M. Keynes išties buvo didelis spekuliacijos finansinėje rinkoje oponentas, savo žymiajame veikale “The General Theory of Employment, Interest and Money” jis negailėjo kritikos šiam reiškiniui įvardydamas tai kaip azartinius žaidimus, kurie turi būti brangiai apmokestinti, ko pasekoje, taptų sunkiai prieinami ir tokiu būdu tai netaptų veiksniu, galinčiu daryti žymią įtaką ekonomikai. Keinsas buvo vienas iš pirmųjų, kurie pasiūlė finansinių transakcijų mokesčio įvedimą, su tikslu mažinti ir galų gale panaikinti spekuliacinės kilmės prekybą finansiniais produktais bei atkreipti dėmesį į ilgalaikio pobūdžio investicijas, kuriomis ir turėtų būti paremta ekonomika.

Garsus amerikiečių ekonomikos specialistas James Tobin teigė, kad pagrindinė šiandienos problema yra ne valiutų keitimo režimas, kuris gali būti fiksuotas arba kintamas⁶⁷. Diskusijos dėl valiutos keitimo režimo, nustumia į šoną pagrindinę problemą. Tai yra pernelyg tarptautinis privataus finansinio sektoriaus mobilumas. Siekiant išspręsti šią spragą, James Tobin pateikė pasiūlymą specialaus pobūdžio valiutos keitimo sandorių mokestį, kuris kartu būtų priemonė kovojant su spekuliaciniais tokio pobūdžio sandoriais taip pat siekiu teigiamai veikti ekonomiką jų išvengiant.

⁶⁵ KEYNES, J. M. The General Theory of Employment, Interest and Money [interaktyvus]. New York: Harcourt, Brace, 1936 [žiūrėta 2018 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://cas.umkc.edu/economics/people/facultypages/kregel/courses/econ645/winter2011/generaltheory.pdf>>.

⁶⁶ Didžiosios Britanijos spaudos mokestis yra teisinių dokumentų (rašytinių dokumentų) mokestis ir istoriškai reikalingas fizinis antspaudo, pridodamas prie atitinkamo dokumento. Kuo modernesniau mokesčio variantui nereikia fizinio antspaudo.

⁶⁷ TOBIN, J. A Proposal for International Monetary Reform [interaktyvus]. Eastern Economic Journal, Eastern Economic Association, Vol. 4(3-4), Jul/Oct. 1978. p. 153–159 [žiūrėta 2018 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://college.holycross.edu/ej/Volume4/V4N3_4P153_159.pdf>.

James Tobin tokioje situacijoje matė dvi išeitis: pirmoji- eiti bendros valiutos, bendros pinigų ir fiskalinės politikos bei ekonominės integracijos link. Antroji- didesnis finansinis suskaidymas tarp tautų ir valiutos sričių, todėl jų centriniams bankams ir vyriausybėms suteikiama didesnė autonomija politikos srityse, pritaikytose jų konkrečioms ekonominėms institucijoms ir tikslams.⁶⁸ Ekonomisto teigimu, antroji išeitis būtų priimtinesnė šių laikų ekonominei rinkai. Remiantis minėta išeitimi, J. Tobin pasiūlė įvesti tarptautiniu mastu vienodą mokestį už visas neatidėliotinas vienos valiutos konvertavimo kitą operacijas, proporcingas sandorio dydžiui. Toks mokestis būtų priemonė siekiant riboti trumpalaikes finansines valiutos keitinėjimo iš vienos į kitą procedūras. J. Tobin siūlė 1% dydžio mokestį tokioms operacijoms. Jo teigimu, toks mokestis būtų mažesnis ilgalaikėms investicijoms, kadangi aptariamas mokesčio tarifas neturi įtakos ilgalaikio pobūdžio investicijoms, kurios susijusios su ženklesniu pajamingumu. Dėl valiutos rizikos, kapitalo vertės rizikos ir rinkos netobulumo - palūkanų arbitražo ir keitimo spekuliacijos yra mažiau kenkiančios ilgalaikio poveikio perspektyvoje.

Tokia mokesčio našta tektų subjektams dalyvaujantiems operacijoje (t.y. keičiantiems valiutą). Taip pat neatmetama idėja, jog dar didesnis efektyvumas būtų pasiektas implementuojant rinkliavą tarptautiniu lygmeniu, t.y. kad visos valstybės turėtų tokio pobūdžio mokestį, tokiu būdu būtų galima išvengti fiktyvios jurisdikcijos keitimo siekiu išvengti mokesčio. Kiekviena šalis turėtų kontroliuoti jos viduje vykstančius valiutos keitimo sandorius net jei jie nebūtų susiję su vietos nacionaline valiuta. Skamba galbūt kiek utopiškai, tačiau praėjus beveik 40 metų nuo J. Tobin koncepcijos susikūrimo, jau galime matyti valstybių siekius padaryti finansinių sandorių mokestį (ne tik valiutos keitimo prasme) globaliu, taip pat aktyvų teisėkūros spragų užpildymą fiktyvaus jurisdikcijos keitimo atvejais.⁶⁹

Reikėtų pabrėžti įstabų panašumą su J.M. Keynes teorija dėl spekuliatyvių sandorių, J. Tobin teorija yra paremta J.M. Keynes suvokimu apie spekuliacinių veiksnių įtaką ekonomikoje, J. Tobin kaip ekonomikos dirgiklį taip pat išvelgė spekuliatyvaus pobūdžio sandorius, analizuodamas pavyzdžius, kaip tokios operacijos veikia ekonominę rinką. Tiesa, J. Tobin koncepcija yra nukreipta konkrečiai į valiutos keitimo sandorius, ką galėjo nulemti tuometinės ekonomikos rinkos tendencijos. Jis taip pat pateikė valiutos sandorių mokestį kaip sankciją ir siekį riboti spekuliacines valiutos keitimo operacijas, nurodydamas, kad tai paveiks tik trumpalaikes fiktyvias tokios kilmės operacijas ir šitaip skatindamas ilgalaikio pobūdžio investavimą, antrindamas J.M. Keynes, kad tik ilgalaikės investicijos yra sėkmingos, stabilios ir perspektyvios ekonomikos elementas. J. Tobin teorijos pagrindinis keliamas

⁶⁸ TOBIN, J. *A Proposal for International Monetary Reform* [interaktyvus]. Eastern Economic Journal, Eastern Economic Association, Vol. 4(3-4), Jul/Oct. 1978. p. 153–159 [žiūrėta 2018 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://college.holycross.edu/ej/Volume4/V4N3_4P153_159.pdf>.

⁶⁹ Europos Sąjungos Komisija. 2013 m. vasario 14 d. Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2013) 71 dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje.

tikslas yra reguliacinėmis normomis (šiuo atveju finansinių sandorių mokesčiu valiutų keitimui) panaikinti spekuliacinio pobūdžio sandorius, kurie yra neapsakomai kenksmingi ekonomikai - destabilizuoja ir padaro ją destruktivia. Ekonomistas įvardijo⁷⁰, kad ekonomika nėra toks dinamiškas reiškinys kaip finansiniai srautai, kuriuos sureguliuoti, apskritai yra sunku, o kartais ne visada pajėgiama tai padaryti. Nepamatuotos finansinės įplaukos iš užsienio investuotojų destabilizuoja ekonomiką, sukeldamas gamybos, infliacijos ir monetarinės politikos destruktą.

Svarbu paminėti, kad minėtas mokestis yra grynai reguliacinės kilmės. J. Tobin siekė įgyvendinti ekonomikos reguliavimą reguliacinėmis priemonėmis, dėl ko fiskalinis efektas nebuvo aktualus ir nagrinėtas jo koncepcijoje.

II. V. REGULIACINIŲ NORMŲ POVEIKIS KREDITO ĮSTAIGOMS

Iš aukščiau pateiktos analizės apie finansinių sandorių mokestį, aptariant įvairių šalių pavyzdžius, argumentus už ir prieš bei tokio mokesčio tituluojamų pradininkų J. Tobin ir J.M. Keynes koncepcijas, galima dar kartą pasikartoti, kad minėtas mokestis turi stiprų reguliacinį poveikį. Pagrindinė jo užduotis yra užkirsti kelią spekuliaciniams sandoriams, paremtiems neobjektyvumu ir deklaratyvumu, dominuoti ekonominėje erdvėje, kad šie negalėtų destabilizuoti rinkos. Mokesčio šalininkai tvirtai tiki, kad mokestis padės galbūt ne visiškai panaikinti, bet bent jau ženkliai sumažinti spekuliatyvių sandorių tendenciją, ko pasekoje, ekonominė erdvė įgautų stabilumo ir būtų išvengta pernelyg brangių ir nenaudingų investicijų į tokio pobūdžio sandorius.

Tačiau mokesčio oponentų kritika dažnai atsiremia į reguliacinės kilmės FSM ekonominį bei fiskalinį neveiksmingumą, taip pat į problematiką, siekiant apsaugoti tokį mokestį nuo išvengimo bei slėpimo.

Visų pirma, kritikuojama idėja dėl reguliacinio pobūdžio FSM neveiksmingumo ekonominiu aspektu, kalbant apie spekuliatyvios kilmės sandorius. Kaip buvo aptarta aukščiau, viena iš pagrindinių FSM užduočių yra ženkliai riboti/panaikinti spekuliatyvius sandorius. Spekuliatyvus sandoris yra toks sandoris, kuris paremtas deklaratyvia informacija, t.y. spėjimais, tikėjimu bandant prognozuoti kainas, kas iš tiesų gali dirbtinai paveikti kainas netinkama linkme.⁷¹ Tačiau būtų absurdiška sandorį įvardyti spekuliatyviu vien dėl priežasties, kad jis trumpalaikio pobūdžio ar neatnešantis daug pelno. Praktikoje,

⁷⁰ TOBIN, J. *A Proposal for International Monetary Reform* [interaktyvus]. Eastern Economic Journal, Eastern Economic Association, Vol. 4(3-4), Jul/Oct. 1978. p. 153–159 [žiūrėta 2018 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://college.holycross.edu/ej/Volume4/V4N3_4P153_159.pdf>.

⁷¹ PALLEY, T. I. *The Economic Case for the Tobin Tax* [interaktyvus]. In Weaver (ed.), *Debating the Tobin Tax, New Rules for Global Finance*, Washington, DC, 2003 [žiūrėta 2018 m. Balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.443.830&rep=rep1&type=pdf>>.

kasdien judant nepažabotam finansiniam srautui, apskritai yra sunku nustatyti, kas yra spekuliatyvus sandoris. Kritikai teigia, kad toks reguliacinio mokesčio sukeliamas ribojimas neigiamai veikia ekonomiką, kadangi teisėkūros atstovai tikrai ne visuomet gali tiksliai išskirti, kurie sandoriai yra spekuliatyvaus pobūdžio, o kurie - ne.⁷² Sandoris savo prigimtimi gali būti įvairaus pobūdžio ir pelningumo. Minėtas sandorio savybes gali nulemti tokie įprasti faktoriai kaip nedidelės palūkanos ar konkurencinga rinka. Nuolatinumo kriterijumi taip pat neturėtų būti akla pasitikima sprendžiant spekuliatyvumo klausimą: jis gali būti nulemtas vyraujančių ekonominių tendencijų ar tiesiog siekio atkurti reikiamus išteklius, todėl visiškas tokio pobūdžio sandorių panaikinimas nulemtų ne tik spekuliatyvių, bet ir normalių, ilgalaikio pobūdžio sandorių sumaištį.

Visiškas trumpalaikio ir nežymų pelną nešančio pobūdžio sandorių išėmimas iš rinkos prognozuoja kredito įstaigų prekybos vertybiniais popieriais apribojimą,⁷³ tuo būdu paveikiant minėtų įstaigų veiklą neigiamai. Taip pat teigiama, jog minėtas mokestis padidins vidines kredito įstaigų išlaidas sudarant sandorius, ko pasekoje, pakiltų finansinių paslaugų kaina, o tai reikštų ženklų rinkos atgrasymą nuo finansinių paslaugų vykdymo.⁷⁴

Reikėtų pažymėti, kad šiuo atveju iškyla problema paminėta darbo įvade - empirinių įrodymų stygius. Oponentai teigia, kad nėra fakto, kuris įrodytų, jog ilgalaikėje perspektyvoje įgyvendinus FSM, tai galėtų kaip nors prisidėti prie finansų rinkos stabilizavimo, o taip pat, nėra pagrįstas argumentas, kad trumpalaikio pobūdžio prekyba visada lemia finansinės krizės atsiradimą.⁷⁵

Apskritai kalbant, yra labai daug klausimų dėl empirinių FSM reguliacinės reikšmės tyrimų vertinimo. Pripažįstama, kad nėra pateiktų faktų, kurių nebūtų galima vienaip ar kitaip nuginčyti kalbant apie FSM reguliacinio pobūdžio efektyvumą.⁷⁶ Šiuo klausimu atlikti empiriniai tyrimai nesuteikia galimybės nuginčijamai teigti, kad reguliacinis mokesčio poveikis suteiks pozityvią naudą,

⁷² MATHESON, T. *Taxing Financial Transactions: Issues and Evidence* [interaktyvus]. International Monetary Fund Working Paper, No. WP/11/54, 2011 [žiūrėta 2015 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=24702.0>; SHAVIRO, D. *The Financial Transactions Tax versus (?) the Financial Activities Tax* [interaktyvus]. NYU Law and Economics Research Paper No. 12-04, 1 March 2012 [žiūrėta 2018 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1989163>> or <<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1989163>>.

⁷³ PRICEWATERHOUSECOOPERS LLP (PwC). *Financial transaction tax: The impacts and arguments* [interaktyvus]. A literature review. 21 November 2013 [žiūrėta 2018 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <www.afme.eu/WorkArea/DownloadAsset.aspx?id=9989>.

⁷⁴ MCCULLOCH, N.; ir PACILLO, G. *The Tobin Tax: A Review of the Evidence* [interaktyvus]. The Institute of Development Studies (IDS) RESEARCH REPORT 68, May 2011 [žiūrėta 2018 m. Balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ids.ac.uk/files/dmfile/rr68.pdf>>.

⁷⁵ MCCULLOCH, N.; ir PACILLO, G. *The Tobin Tax: A Review of the Evidence* [interaktyvus]. The Institute of Development Studies (IDS) RESEARCH REPORT 68, May 2011 [žiūrėta 2018 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ids.ac.uk/files/dmfile/rr68.pdf>>.

⁷⁶ PALLEY, T. I. *The Economic Case for the Tobin Tax* [interaktyvus]. In Weaver (ed.), *Debating the Tobin Tax, New Rules for Global Finance*, Washington, DC, 2003 [žiūrėta 2018 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.443.830&rep=rep1&type=pdf>>.

pavyzdžiui, kalbant apie kainų permainų dažnį finansinėje rinkoje.⁷⁷ Žinoma, tai gali nulemti skirtingi tyrimo atlikimo būdai ir lyginamos savybės, sakykime, netinkamas fiskalinio ir reguliacinio efekto rinkai lyginimas⁷⁸.

Reiktų pabrėžti, kad aukščiau buvo nagrinėjamas FSM reguliacinio pobūdžio veiksmingumas ekonominiu aspektu, į kurį nereiktų atsižvelgti vertinant reguliacinį pobūdį. Kalbant apie reguliacinį poveikį, FSM įtaka finansų rinkai yra nekvestionuojama - įgyvendinus vieną iš pagrindinių tikslų - riboti ar panaikinti trumpalaikio pobūdžio prekybą, tai turės didelį poveikį visai finansinei rinkai ir joje dalyvaujantiems subjektams. Tai išties veiksmingas būdas, leidžiantis teisėkūros specialistams koordinuoti finansinių priemonių apimtį bei iš to kylančius veiksnius. Kalbant apie ekonominį veiksmingumą, reiktų pabrėžti, kad tai nėra teisės mokslo dalykas ir parametras, pagal kuriuos reiktų reguliuoti rinką, kad ji būtų naši, nustato ekonomikos disciplina.

Grįžtant į teorinį pagrindą, kuris buvo aptarinėjamas pirmoje šio darbo dalyje, reiktų pažymėti, kad reguliaciniais pobūdžio veiksmais yra siekiama reguliuoti rinkos subjektų veiksmus renkantis vienokį ar kitokį finansinį veiksma, o ne surinkti pajamas (vykdyti fiskalinę funkciją). Tai natūralu, kadangi reguliacinis mokestis visų pirma atlieka reguliacinei funkcijai priskirtus tikslus, taip pat turi ir fiskalinį poveikį, tačiau jis nebūtinai bus teigiamas. Dažniausiai jis net gi gali būti neigiamas, ir tik kartais - neutralus. Ir nors tarpusavyje šie tikslai gali būti derinami, tačiau visgi reguliacinio pobūdžio veiksams nerekomenduojama kelti aukštų fiskalinių tikslų, kadangi kuo griežtesni reguliaciniai tikslai yra keliami, tuo jie turės silpnesnį fiskalinį poveikį.⁷⁹ Paminint situaciją dėl FSM, galima teigti, kad jo keliami reguliatyvaus pobūdžio veiksmai yra priešingi fiskaliniam veiksmingumui. Tai reiškia, kad toks mokestis aktyviai veiks reguliacine prasme, tačiau itin didelių pajamų neužtikrins, o galbūt net būtų galima sulaukti ir neigiamo fiskalinio poveikio. Teisėkūros specialistams konstruojant mokesčio normą, visų pirma, reiktų nustatyti gaires ir pagrindinius tikslus, ko siekiama šia norma ir koks jos tikslas.

Dar vienas argumentas, kuriuo remiasi kritikai, tai prognozuojamas reguliacinių normų neveiksmingumas dėl mokesčio išvengimo ir slėpimo atvejų. Teigiama, kad norma gali būti neveiksminga dėl transakcijų perkėlimo į kitas, neapmokestinamas tokiu mokesčiu jurisdikcijas ir dėl finansinių priemonių kaitos į alternatyvius variantus, kurie nepatenka į reguliavimo sritį.⁸⁰

⁷⁷ SCHAFFER, D. *Fiscal and Economic Impacts of a Limited Financial Transaction Tax*: Final Report [interaktyvus]. Research Project Conducted on Behalf of the Parliamentary Group of the SPD, DIW Berlin: Politikberatung kompakt, DIW Berlin, German Institute for Economic Research, volume 96, number pbk96, April. [žiūrėta 2018 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.502746.de/diwkompakt_2015-096.pdf>.

⁷⁸ BUCKLEY, R. P. Introducing a 0.05% financial transaction tax as an Instrument of global justice and market efficiency. *Asian Journal of International Law*, t. 4, 2014. p. 158.

⁷⁹ Gruodis

⁸⁰ Pvz. žr. BRONDOLO, J. D. *Taxing Financial Transactions: An Assessment of Administrative Feasibility* [interaktyvus]. IMF Working Paper, WP/11/185, August 2011 [žiūrėta 2018 m. balandžio 3 d.]. Prieiga per internetą:

Pirmąjį argumentą paneigia 2011 m. ir 2013 m. Komisijos finansinių sandorių mokesčio projektai, ypač 2013 metų projektas, kuriame specifiškai atsižvelgta į jurisdikcijos problematiką. Projekte, finansinių sandorių mokesčio taikymo jurisdikcija siejama nebe tik su faktine sandorio vykdymo vieta, bet ir su subjektų, dalyvaujančių finansiniame sandoryje, veiklos vykdymo vieta (įsisteigimo principas), taip pat su finansinių priemonių išleidimo vieta (išleidimo vietos principas). Tokiu būdu finansinių sandorių mokesčio jurisdikcijos taisyklės apibrėžtos naudojant dvigubą jurisdikciją nustatančių principų taikymą, tai iš esmės pašalina bet kokias galimybes mokesčio vengimo tikslais formaliai perkelti finansinę veiklą ar sandorius į kitas jurisdikcijas, nes dėl dvigubo jurisdikciją nustatančių principų taikymo nebeužtenka perkelti dalies sandorio elementų į kitas jurisdikcijas – į šias jurisdikcijas turi būti perkelti visi sandorio elementai (visos sandorio šalys, sandorio dalykas, faktinė sandorio vykdymo vieta). Tokia konstrukcija yra nauja ir niekur nenaudota iki tol, sukurta užtikrinti mokumą.⁸¹

Mokslininkai bei finansų specialistai daugybę metų iš eilės stengiasi suprasti, atlieka tyrimus ir įvairias analizes, siekdami atsakyti kokie faktoriai yra lemiami renkantis mokestinę jurisdikciją. Tai, kad finansinių sandorių mokestis yra pagrindinis kriterijus, nulemiantis jurisdikcijos pasirinkimą, paneigia šalys turinčios tokio pobūdžio mokestį. Kaip pavyzdį galėtume pateikti Jungtinę Karalystę ir joje esantį *stamp duty*⁸² mokestį (liet. spaudo mokestis). Esamas mokestis nesutrukdė JK sostinei Londonui tapti vienu iš prestižinių pasaulinio lygio finansų centrų, tą pati galime pasakyti ir apie Niujorką, Singapūrą ar Hong Kongą.⁸³ Klientas besirenkantis mokestinę jurisdikciją atsižvelgia į daugybę niuansų: į šalyje esančią ekonominę, politinę bei socialinę situaciją, saugumą, tarptautinį įvertinimą ir t.t.⁸⁴

Reikėtų paminėti ir anksčiau aptartą jungtinę Didžiosios Britanijos ir Airijos bylą Europos Sąjungos Teisingumo teismui dėl SESV 263 straipsnio, minėto Europos Tarybos sprendimo panaikinimo dėl to, kad, Jungtinės Karalystės nuomone, Sprendimu dėl bendradarbiavimo leidus 11 Europos Sąjungos valstybių taikyti finansinių sandorių mokestį, kurio pagrindiniai principai įtvirtinti

<<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp11185.pdf>>; PALLEY, T. I. *The Economic Case for the Tobin Tax* [interaktyvus]. In Weaver (ed.), *Debating the Tobin Tax, New Rules for Global Finance*, Washington, DC, 2003, p. 16 [žiūrėta 2018 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.443.830&rep=rep1&type=pdf>>.

⁸¹ P. Gruodžio straipsnis

⁸² Stamp duty

⁸³ PALLEY, T. I. *The Economic Case for the Tobin Tax* [interaktyvus]. In Weaver (ed.), *Debating the Tobin Tax, New Rules for Global Finance*, Washington, DC, 2003 [žiūrėta 2018 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.443.830&rep=rep1&type=pdf>>.

⁸⁴ PALLEY, T. I. *The Economic Case for the Tobin Tax* [interaktyvus]. In Weaver (ed.), *Debating the Tobin Tax, New Rules for Global Finance*, Washington, DC, 2003 [žiūrėta 2018 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.443.830&rep=rep1&type=pdf>>.

Komisijos 2013 m. mokesčio projekte, į finansinių sandorių mokesčio veikimo sritį pateks ir Jungtinės Karalystės finansų įstaigos, nors ir vykdančios veiklą Jungtinėje Karalystėje, tačiau prekiaujančios finansinėmis priemonėmis, laikomomis išleistomis mokesčių įsivedančiose valstybėse narėse pagal 2018 m. Komisijos projekto 3 straipsnio 1 dalies g punktą.⁸⁵ Toks ETT sprendimas parodo, kad fiktyvus veiklos keitimas į kitą jurisdikciją, ar egzistuojančios veiklos vykdymas kitur, neišgelbės nuo tokio mokesčio išvengimo. Didžioji Britanija taip pat kvestionavo pernelyg laisvą mokesčio jurisdikciją ir toks kvestionavimas, be kita ko, svarbus, bet tai politinio pobūdžio, o ne teisės problematika, dėl valstybių pasirinkimo taikant finansinių rinkų dalyvių apsaugą, kurios kilimas tik patvirtina faktą, kad Europos Komisijos siūlomas finansinių sandorių mokesčio projektas ir pati mokesčio veikimo sistema yra gerai apsaugota nuo galimybių vengti mokesčio keičiant jurisdikcijas, o kartu įrodo mokesčio priešininkų argumentų dėl būsimos mokesčio neefektyvumo nepagrįstumą.⁸⁶

Kitas oponentų kritikos argumentas remiasi dėl situacijos finansinėje rinkoje, kai jos dalyviai nesunkiai gali pakeisti vienas apmokestintas finansines priemones kitomis, kurios neapmokestintos arba kurti naujas finansines priemones, kurios nepatenka į reguliavimo sritį ir tokiu būdu darant žalą rinkai.⁸⁷

Nagrinėjant atvejį dėl finansinių priemonių pakeitimo kitomis, reiktų paminėti, kad jau po šiame darbe nagrinėjamos ekonominės krizės, Europos Komisija rengdamasi pasiūlymo pateikimui⁸⁸ ilgai svarstė, ką derėtų pasirinkti mokesčio objektu, kad būtų patenkinti globalios ir dinamiškos finansinės rinkos poreikiai, o taip pat užtikrinti finansinių sandorių mokesčio mokumą.

Europos Komisijos pateiktame Europos Sąjungos projekte, mokesčio objektu pasirinktas finansinis sandoris. Finansinių sandorių objektas yra įtvirtintas 2011 m. Komisijos projekto 4 straipsnio 1 dalyje – finansinių sandorių mokesčiai tampa mokėtinas už kiekvieną finansinį sandorį pastarojo įvykdymo momentu.⁸⁹ Analogiška nuostata perkelta ir į naujojo 2013 m. Komisijos projekto 5 straipsnio 1 dalį.⁹⁰

⁸⁵ Europos Sąjungos Komisija. 2013 m. vasario 14 d. Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2013) 71 dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje [interaktyvus. Žiūrėta 2018-04-25]. Prieiga per internetą: <[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2013\)0071_/com_com\(2013\)0071_lt.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2013)0071_/com_com(2013)0071_lt.pdf)>

⁸⁶ GRUODIS P. *Europos Sąjungos finansinių sandorių mokesčio apsauga nuo mokesčių vengimo*, Vinius: Teisė, 2015 p. 152-156

⁸⁷ SCHULMEISTER, S. A General financial transaction tax: Strong pros Weak cons. *Intereconomics, Review of European Economic Policy*, 2012, t. 47 (2), p. 84–89; SCHULMEISTER, S. A General Financial Transaction Tax: A Short Cut of the Pros, the Cons and a Proposal. WIFO Working Paper No 344. (2009)

⁸⁸ Europos Sąjungos Komisija. 2011 m. rugsėjo 28 d. Europos Sąjungos Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2011) 594 dėl Tarybos direktyvos dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos ir kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/7/EB.

⁸⁹ Europos Sąjungos Komisija. 2011 m. rugsėjo 28 d. Europos Sąjungos Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2011) 594 dėl Tarybos direktyvos dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos ir kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/7/EB.

⁹⁰ Europos Sąjungos Komisija. 2013 m. vasario 14 d. Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2013) 71 dėl Tarybos direktyvos,

Reikėtų pabrėžti, kad finansinio pobūdžio sandoriai projektu kontekste yra suvokiami plačiaja prasme, dėl priežasties siekiant įvardyti kuo daugiau žinomų ir vykdomų finansinių sandorių, kad jie sėkmingai būtų įtraukti į reguliavimo sritį. 2011 m. ir 2013 m. Komisijos finansinių sandorių mokesčio projektuose, mokesčio objekto sąvoka konstruojama iš 2 dalių: finansinės operacijos ir finansinės priemonės (finansinio sandorio dalyko) sąvoka. Tokia dvigubos funkcijos objekto apibrėžimo konstrukcija, neįvardijant baigtinio priemonių sąrašo, tačiau numatant esminius būdingus transakcijų bruožus, pagal kuriuos priemonės galėtų būti apmokestinamos, yra ganėtinai veiksminga bei aiški – FSM sistema yra gerai apsaugota nuo mokesčio vengimo dirbtinai kuriant vis naujas finansinių sandorių formas, nepatenkančias į mokesčio veikimo sritį. Finansinių sandorių mokesčio objektas apima tiek patį naujų finansinių produktų kūrimo (išleidimo) procesą, tiek vėlesnes finansines operacijas su naujai sukurtais (išleistais) finansiniais produktais.⁹¹

Dėl aukščiau paminėtų faktų, būtų galima daryti išvadą, jog pastarasis kritikų teiginys tikrai negali būti laikomas svarbia priežastimi koneveikti finansinių sandorių mokesčio įvedimą, apskritai, bet kokio pobūdžio mokesstinė konstrukcija gali tapti išvengimo ar slėpimo taikiniu.⁹² Mokestis turi būti vertinamas pagal jo efektyvumą tiek reguliaciniu, tiek fiskaliniu požiūriu, naudingumą ir kitus parametrus, o ne pagal spėliones, kad kažkas galėtų jo vengti.

Visuomenė apskritai jautriai reaguoja į bet kokias mokesčių įstatymų reformas ar naujoves, nesigilindami, kad tokie mokesčiai gali padėti stabilizuoti ar sureguliuoti finansinę rinką tinkama linkme. Tačiau mokesčių įstatymų atnaujinimai turi būti dinamiški bei pastoviai peržiūrimi ir tvarkomi, tam, kad padėtų užtikrinti sėkmingą mokesčių vykdymą.

kuria įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje.

⁹¹ GRUODIS P. *Europos Sąjungos finansinių sandorių mokesčio apsauga nuo mokesčių vengimo*, Vinius: Teisė, 2015 p. 152-156

⁹² PALLEY, T. I. *The Economic Case for the Tobin Tax* [interaktyvus]. In Weaver (ed.), *Debating the Tobin Tax, New Rules for Global Finance*, Washington, DC, 2003, p. 16, 19 [žiūrėta 2018 m. balandžio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.443.830&rep=rep1&type=pdf>>.

III. MOKESČIŲ ĮSTATYMAI LIETUVOJE APŽVELGIANT JUOS KREDITO ĮSTAIGŲ KONTEKSTE.

III.I. KREDITO ĮSTAIGOS IR JOMS TAIKOMŲ MOKESČIŲ ĮŽVALGA.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Finansų įstaigų įstatymu⁹³, kuris nukreipia į Reglamento (ES) Nr. 575/2013 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą, kredito įstaigos tai įmonė, kuri verčiasi indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu iš visuomenės ir paskolų teikimu savo sąskaita. Šia veikla pagal priežiūros institucijos išduotas licencijas verčiasi Lietuvos Respublikos bankai, užsienio bankų filialai, užsienio bankų atstovybės, ES bankai veikiantys mūsų šalyje neįsteigus filialo, Lietuvoje veikiančios kredito unijos ir Lietuvos centrinė kredito unija, o taip pat, ES licencijuotos užsienio bankų kontroliuojamos finansų įmonės veikiančios Lietuvoje neįsteigus filialo.

Pagrindinis teisės aktas nustatantis mokesčius ir jų administravimo tvarka Lietuvoje yra Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatymas⁹⁴. Šio įstatymo 13 straipsnyje nurodyti mokesčiai, kurie yra administruojami įstatymo, apžvelgus juos visus, galima daryti išvadą, kad kredito įstaigoms ar su tuo susijusioms finansinėms priemonėms netaikomas išskirtinis apmokestinimas ir nėra specifinio mokesčio pritaikyto būtent minėtam objektui ir subjektams, kaip kad, sakykime, anksčiau paminėtas finansinių sandorių mokestis, kurio Lietuva nėra įsivedusi. Kredito įstaigos taip pat neišskirtos subjektų kontekste kaip atskiri vienetai, jos priskiriamos juridiniams asmenims, vykdančioms ekonominę veiklą ir joms yra taikomi bendro pobūdžio mokesčių įstatymai.

Kaip jau paminėta aukščiau, kredito įstaiga yra suvokiama kaip juridinis asmuo, todėl vienas pagrindinių apmokestinimo įstatymų, kuris yra taikomas jai, tai- Pelno mokesčio įstatymas⁹⁵. Minėtas subjektas taip pat apmokestinamas Pridėtinės vertės mokesčiu⁹⁶ ir Gyventojų pajamų mokesčio⁹⁷ punktai susiję su išmokamų pajamų apmokestinimu.

Autorės nuomone, svarbiausi, su kredito įstaigomis susiję mokesčiai yra aukščiau išvardytieji, tačiau, įvertinus magistro darbo apimčių ribas ir aktualumą, šiame darbe vis dėlto bus skiriamas dėmesys tam tikroms pelno mokesčio ir pridėtinės vertės mokesčio įstatymų nuostatoms.

⁹³ Interaktyvi prieiga:

<https://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/finansu-rinku-politika/finansu-istaigos-ir-kiti-finansu-rinkos-dalyviai/kredito-istaigos>

⁹⁴ Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 63-2243.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 110-3992.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 35-1271.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3085.

III.II. PELNO IR PRIDĖTINĖS VERTĖS MOKESČIO ĮSTATYMO NUOSTATOS KREDITO ĮSTAIGŲ KONTEKSTE.

Aukščiau aptarėme, kad Kredito įstaigos yra suvokiamos kaip juridiniai asmenys, kuriems Lietuvoje yra taikomas Pelno mokesčio įstatymas.⁹⁸ Šis įstatymas yra nukreiptas į iš juridinių asmenų vykdomos veiklos gautas pajamas, šiuo atveju, iš kredito įstaigų veiklos gaunamas pajamas. Vadovaujantis minėto įstatymo nuostatomis, objektu yra laikomas uždirbtas pelnas/pajamos, o subjektais yra laikomi Lietuvos ir užsienio vienetai – Lietuvoje įregistruoti juridiniai asmenys, taip pat užsienyje įregistruoti juridiniai asmenys ir organizacijos.⁹⁹

Kaip viena aktualiausių mokesčių konstrukcijų, susijusių su kredito įstaigų veiklos apmokestinimu, Lietuvos mokesčių sistemoje, yra PMĮ 17 straipsnio 2 dalies 9 punkte įtvirtinta pozicija dėl leidžiamų atskaitymų tvarkos. To paties straipsnio pirmoje dalyje yra įtvirtinta leidžiamų atskaitymų sąvoka. Jais laikomos visos faktiškai patirtos įprastinės tokiai veiklai vieneto sąnaudos, būtinos vieneto pajamoms uždirbti ar vieneto ekonominei naudai gauti. Leidžiamais atskaitymams taip pat priskiriamos visos išlaidos darbuotojų naudai, jei ši darbuotojų gauta nauda yra gyventojų pajamų mokesčio objektas. Šiuo klausimu Lietuvos Vyriausiasis Administracinis teismas taip pat yra suformavęs praktiką. LVAT išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, jog iš Pelno mokesčio įstatymo 17 straipsnio 1 dalies (2001 m. gruodžio 20 d. įstatymo Nr. IX-675 redakcija) nuostatos loginės ir lingvistinės konstrukcijos bei sisteminio jos vertinimo kitų šio įstatymo nuostatų kontekste matyti, kad leidžiamais atskaitymais, išskyrus šiame įstatyme numatytas išimtis (atskirus atvejus), pripažįstamos tik tokios vieneto sąnaudos, kurios atitinka šias turinčias egzistuoti kartu (kumuliatyvias) sąlygas: (1) vieneto sąnaudos turi būti faktiškai patirtos; (2) sąnaudos patirtos, vienetui vykdant komercinę ar gamybinę savo veiklą; (3) komercine ar gamybine veikla, kurią vykdant patiriamos sąnaudos, vienetas siekia gauti ir (arba) uždirbti pajamų ar kokios kitos ekonominės naudos; (4) sąnaudos turi būti įprastinės veiklai, kurią vykdant vienetas jas patiria; (5) sąnaudos turi būti būtinos vieneto pajamoms uždirbti ar vieneto ekonominei naudai gauti.¹⁰⁰ Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, jog vien faktinė aplinkybė, kad veikla buvo nuostolinga, savaime nepaneigia galimybės atitinkamas vieneto sąnaudas pripažinti leidžiamais atskaitymais Pelno mokesčio įstatymo 17 straipsnio 1 dalies prasme.

To paties straipsnio 2 dalyje yra nustatytas galutinis ir neplečiamas sąrašas ribojamų dydžių leidžiamų atskaitymų- tai apmokestinamąjį pelną mažinančios įmonės sąnaudos, kurių dydis mokesčių

⁹⁸ Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 110-3992

⁹⁹ Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 110-3992

¹⁰⁰ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-143-2619/2011. Administracinė jurisprudencija, 2011, 22, p. 213–241.

tikslais yra ribojamas. Į šį sąrašą patenka specialieji kredito įstaigų atidėjiniai, kuriuos nagrinėsime žemiau.

Pradėkime nuo pradžių, kompleksiskai aiškinant Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatyme pateiktas atidėjinio ir specialiojo atidėjinio sąvokas, galime daryti išvadą, kad finansų įstaigų specialieji atidėjiniai yra finansų įstaigos sukauptos piniginės lėšos, skirtos galimų finansinių nuostolių, susijusių su finansų įstaigos gautomis nebalansinėmis pretenzijomis ir finansinio turto vertės sumažėjimu, padengti.¹⁰¹ Atidėjinais yra pripažįstama, kai atitinka žemiau išvardytas sąlygas: 1) įmonė turi teisinį įpareigojimą arba neatšaukiamą pasižadėjimą, kurį lėmė praeities įvykiai; 2) Tikėtina, kad teisiniu įpareigojimui ar neatšaukiamam pasižadėjimui įvykdyti reikės naudoti turimą turtą. 3) įsipareigojimų suma gali būti patikimai įvertinama.¹⁰² Tiek Lietuvos Respublikos Bankų įstatymas, tiek Lietuvos Respublikos Kredito unijų įstatymas numato prievolę sudaryti atidėjinius (atidėjimus) savo veiklos rizikai sumažinti, vadovaujantis priežiūros institucijos teisės aktais ir atsižvelgiant į kiekvieno savo sandorio dėl finansinių paslaugų teikimo rizikingumą, į kliento finansinę ir ekonominę būklę, į prievolių pagal sandorius dėl finansinių paslaugų teikimo vykdymą, į turimas šių prievolių įvykdymo užtikrinimo priemones ir kitas aplinkybes, turinčias įtakos kredito unijos turto vertei.¹⁰³ Taigi, šį įstatymo reikalavimą kredito įstaigoms sudaryti specialiuosius atidėjinius, galima vertinti kaip priemonę rizikingos veiklos ribojimui, kadangi rizikos prisiėmimo atveju, kredito įstaiga yra įpareigojama turėti papildomų lėšų savo vardu tam, kad specialiose atidėjinių sąskaitose apskaitomomis lėšomis, būtų galima padengti galinčius kilti nuostolius dėl prisiimtų įsipareigojimų. Pagrindinę paskolų išdavimo, vertinimo ir visą su tuo susijusią priežiūrą, reglamentuoja Kredito Unijų Taisyklės dėl paskolos vertinimo¹⁰⁴. Šiose Taisyklėse yra apibrėžti pagrindiniai paskolų įvertinimo kriterijai. Taisyklių 3 punkte sakoma, kredito unija, savo balanse laikomas paskolas, privalo peržvelgti bent kartą į mėnesį, atsižvelgdama į aplinkybes, ar įvyko kokie nors nuostoliai, numatyti Taisyklių apraše, bei įvertinti paskolos vertės sumažėjimo galimybę. Atsitikus nors vienam iš išvardytų atvejų, kredito unija turi atsižvelgti į paskolos vertės sumažėjimą.

Po 2014 įgyvendintų reformų įstatymų srityje, kredito unijos pagal Kredito unijų paskolų vertinimo taisyklių reikalavimus pradėjo konservatyviau vertinti paskolų portfelio kokybę ir formuoti daugiau specialiųjų atidėjinių. Jų suma trečiąjį ketvirtį padidėjo 13,4 % ir sudarė 40,6 mln. Lt. Paskolų

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 110-3992

¹⁰² Interaktyvi prieiga:
<http://www.bankrotodep.lt/assets/Veiklos-sritys/Apskaita/VAS/Priimti-standartai/19-VAS-6-redakcija.pdf>

¹⁰³ Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymas. Valstybės žinios, 1995, Nr. 26-578; 2000, Nr. 45-1289; 2008, Nr. 76-3003.

¹⁰⁴ Lietuvos banko 2009 m. kovo 26 d. nutarimas Nr. 38 „Dėl Kredito unijų minimalių paskolų vertinimo reikalavimų patvirtinimo (Dėl Kredito unijų paskolų vertinimo taisyklių patvirtinimo)“. Valstybės žinios, 2009, Nr. 42-1652; 2013, Nr. 82-4147.

portfelyje daugėjo vėluojančių ilgiau nei 60 d. nenuvertėjusių paskolų. Tai rodo, kad skolininkai laiku neatsiskaito su kredito unijomis, o nuostolių dydis dėl laiku negražintų paskolų priklauso nuo už šias paskolas įkeisto turto vertės. Siekdamas padengti galimus paskolų vertės sumažėjimo nuostolius, kredito unijos privalo sukaupti pakankamą kapitalą. Lietuvos Banko teigimu¹⁰⁵, norėdamos sukaupti tvaraus kapitalo, kredito unijos turi reikšmingai pagerinti veiklos rezultatus, t. y. didinti pajamas arba mažinti sąnaudas. Indėlininkams mokamos didelės ir nuo kredito unijos veiklos rezultatų nepriklausančios palūkanos už indėlius riboja kapitalo kaupimo galimybes ir neskatina indėlininkų, kurie kartu yra ir pajininkai, kontroliuoti unijų veiklos. Atsižvelgdamos į tai, kredito unijos privalėtų pereinamuoju laikotarpiu sukaupti tam tikro lygio kapitalo atsargas iš pelno.

Kredito unijų pajinis kapitalas ataskaitinį ketvirtį padidėjo 0,8 % ir, 2014 m. spalio 1 d. duomenimis, sudarė 174,8 mln. Lt. 2014 metų rugpjūtį įsigaliojusiomis Kredito unijų įstatymo pataisomis įtvirtintos naujos kredito unijų pajinio kapitalo formavimo priemonės – nuo šiol kredito unijos turi galimybę pačios nustatyti pajinio kapitalo formavimo būdus. Kapitalo stiprinimas ir toliau yra vienas iš svarbiausių kredito unijų uždavinių.

Tęsiant kompleksinį PMĮ 17 straipsnio 2 dalies 9 punkto nagrinėjimą, svarbu paminėti ir PMĮ 27 straipsnio 1 dalį, kurioje nurodyta, kad Pagal Lietuvos Respublikos bankų įstatymą veikiantys komerciniai bankai, tarp jų užsienio komercinių bankų filialai, pagal Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymą veikiančios kredito unijos bei pagal Lietuvos Respublikos centrinės kredito unijos įstatymą veikianči Centrinė kredito unija (toliau – kredito įstaiga) gali sudaryti abejotinių aktyvų specialiuosius atidėjinius (toliau – specialiuosius atidėjinius). Specialieji atidėjiniai, sudaryti konkretaus abejotino aktyvo (abejotinių aktyvų grupės) nuostoliams padengti, priskiriami ataskaitinio mokestinio laikotarpio ribojamų dydžių leidžiamiems atskaitymams. Kredito įstaigos formuoja ir apskaito atidėjinius konkretaus abejotino aktyvo (abejotinių aktyvų grupės) nuostoliams padengti remiantis Minimaliais paskolų vertinimo reikalavimais, patvirtintais Lietuvos banko valdybos 2005 m. liepos 28 d. nutarimu Nr. 114 (Žin., 2005, Nr. 96-3626; toliau – Paskolų vertinimo reikalavimai). Šis dokumentas apibrėžia paskolų sąvoką ir nustato, kokius minimalius reikalavimus turi taikyti Lietuvoje veikiantys bankai, Centrinė kredito unija ir užsienio bankų filialai vertindami paskolas. Mokestinio laikotarpio ribojamų dydžių leidžiamiems atskaitymams negali būti priskiriami kredito įstaigos sudaryti specialieji atidėjiniai bendram abejotinių aktyvų portfeliui. Kredito įstaigos iš pajamų atskaito specialiuosius atidėjinius abejotiniams aktyvams (įskaitant susidariusius dėl lizingo sutarčių) padengti, sudaromus konkretaus abejotino aktyvo (abejotinių aktyvų grupės) nuostoliams padengti, tuo metu, kai

¹⁰⁵ Interaktyvi prieiga: https://old.lb.lt/kredito_uniju_sektorius_stiprinimas

šie atidėjiniai vadovaujantis Paskolų vertinimo reikalavimais suformuojami.¹⁰⁶ Šią normą būtų galima apibūdinti kaip specializuotą, kuri leidžia kredito įstaigoms mažinti gaunamas pajamas specialiaisiais atidėjiniais, kurie skirti rizikos mažinimui. Reikėtų pabrėžti, jog kredito įstaigos tai gali daryti nelaukdamos, kol bus patirti realūs nuostoliai – pakanka prezumpcijos, kad yra tokių nuostolių tikimybė, kuri vertinama remiantis specializuotais metodais, o jų pagrindinis siekis yra neleisti finansų sektoriaus destabilizacijos įvykio, kurį sukeltų galimai netinkamai įvertintos finansinės rizikos. Sakykime, tokiu atveju, kai subjektas vėluoja vykdyti skolinius įsipareigojimus susijusius su paskolos grąžinimu¹⁰⁷, tuomet toks įsipareigojimas automatiškai patenka į kitą rizikos grupę, o įstaiga turi proporcingai mažinti paskolos vertę bei pateikti specialų atidėjinį kuris atitiktų paskolos vertę, skirtą galimiems nuostoliams padengti, neatsižvelgiant į tai, kad paskola vėliau gali būti grąžinta. Vadovaujantis PMĮ 27 str. 2 dalimi, jei kredito įstaiga susigrąžina skolas ir kitas sumas (įskaitant tuos atvejus, kai už skolas perimamas skolininko turtas), kurios ankstesnį mokestinį laikotarpį buvo priskirtos ribojamų dydžių leidžiamiems atskaitymams kaip specialieji atidėjiniai, šios sumos pripažįstamos pajamomis to laikotarpio, kurį jos buvo susigrąžintos. Tuo atveju, kai kredito įstaigos dėl skolų, kurioms suformuoti specialieji atidėjiniai buvo priskirti ribojamų dydžių leidžiamiems atskaitymams, perima skolininko turtą, to turto įsigijimo kaina kredito įstaigai yra pagal sandorį užskaityta (padengta) paskolos suma. Likusiai nepadengtai paskolos sumai suformuoti specialiųjų atidėjinių leidžiami atskaitymai nekoreguojami. Jeigu kredito įstaigos nustato jau perimto, bet dar nerealizuoto turto vertės sumažėjimą, pelno mokesčio tikslams to turto įsigijimo kaina nesikeičia, turto vertės sumažėjimas priskiriamas neleidžiamiems atskaitymams.¹⁰⁸

Belieka konstatuoti, jog Pelno mokesčio įstatyme įtvirtinta nuostata dėl specialiųjų atidėjinių formavimo leistinumą kredito įstaigoms, yra ne kas kita kaip lengvata suteikianti galimybę sumažinti gaunamas pajamas, jei skolininkai ne laiku vykdo savo mokestines pareigas. Šiuo atžvilgiu kredito įstaigos įgija išskirtinumą vertinant jas kitų sričių aspektu, kadangi daugiau nei vienam subjektui Lietuvoje nėra suteikta tokia galimybė susimąžinti pelną specialiaisiais atidėjiniais, mažinti galima tiek palūkanomis nuo skolintos sumos, tiek visos skolintos sumos dydžiu. Tačiau šioje situacijoje yra antra medalio pusė - pernelyg išskirtinės sąlygos suteiktos finansų subjektams, skatina ne visada tinkamai apskaičiuotą ir tinkamais sprendimais paremtą, agresyvią, skubaus pelno siekiantį rizikos skatinimą. Ekonominių krizių akistatoje visuomenė pradeda abejoti finansinėmis įstaigomis, manydami, kad šios piktnaudžiauja joms suteiktomis privilegijomis pelno mokesčio mokėjimo atžvilgiu. Aptariamoms

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Pelno mokesčio įstatymo komentaras, 2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX-675, p. 65

¹⁰⁷ 31-60 dienų

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 110-3992

problemos reikšmingumą geriausiai iliustruoja liūdnai pagarsėjusio banko Snoras istorija. Užtenka tik pasižiūrėti, kokius atidėjinius blogoms paskoloms dengti per 2009 metų krizę suformavo bankas Snoras, lyginant su skandinaviško kapitalo bankais. Kadangi absoliutūs skaičiai realios situacijos neatspindėtų, nes bankų dydžiai yra skirtingi, geriausiai atskirų bankų politiką atidėjinių formavimo atžvilgiu atspindi konkretaus banko suformuotų atidėjinių santykis su banko balansų įtraukto viso turto verte. Taigi, per 2009 metų krizę bankas Snoras suformavo 5 (!) kartus mažesnius atidėjinius nei SEB bankas ir 4 kartus mažesnius atidėjinius nei DNB bankas (lyginant suformuotų atidėjinių dydį su banko turtu iš viso).

Iš tiesų, po minėtos ekonominės krizės, kuri taip pat palietė ir Lietuvą, politikai atkreipė dėmesį į finansų įstaigų mokamą pelno mokestį. Buvo suskubta griežtinti finansų įstaigų atliekamų atidėjinių politiką.

Dar viena, kredito įstaigoms aktuali, reguliaciniu požymiu pasižyminti norma yra PMĮ 30 straipsnyje numatyta nuostolių perkėlimo taisyklė. Pirmojoje šio straipsnio dalyje numatyta teisė, kad kai mokestiniais metais iš pajamų atėmus neapmokestinamąsias pajamas ir atskaičius leidžiamus atskaitymus bei ribojamų dydžių leidžiamus atskaitymus gaunami mokestinio laikotarpio nuostoliai, šių nuostolių suma perkeliama į kitus mokestinius metus, išskyrus nuostolius, patirtus dėl vertybinių popierių ir (arba) išvestinių finansinių priemonių perleidimo.¹⁰⁹ Vienetas, apskaičiuodamas apmokestinamąjį pelną, turi teisę ribojamų dydžių leidžiamiems atskaitymams priskirti ankstesniais mokestiniais laikotarpiais patirtus nuostolius. Ribojamų dydžių leidžiamiems atskaitymams gali būti priskiriami nuostoliai, kurie susidarė, uždirbant ankstesnių mokestinių laikotarpių pajamas, tų mokestinių laikotarpių apmokestinamąjį pelną apskaičiuojant pagal tais laikotarpiais galiojusius teisės aktus. Vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo nuostoliai¹¹⁰ gali būti dengiami tik vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo pajamomis, todėl vienetas turi taip tvarkyti apskaitą, kad būtų galima atskirai apskaičiuoti minėtų objektų perleidimo bei įprastinės veiklos rezultatus (pelną, nuostolius). Vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo pelną (nuostolį) sudaro už perleistus vertybinius popierius ir išvestines finansines priemones gautų (gautinų) pajamų ir jų įsigijimo kainos skirtumas. Per mokestinį laikotarpį susidarę įprastinės veiklos nuostoliai gali būti perkeliama į kitą mokestinį laikotarpį (į kitus mokestinius laikotarpius) PMĮ 30 straipsnio 4 dalyje nustatyta tvarka.

Kalbant apie minėtą PMĮ 30 straipsnio 4 dalies nuostatą, reikėtų pabrėžti, kad iki 2014 metų, leistinių perkelti atskaitomų nuostolių dydis nebuvo apribotas, tačiau siekiu griežtinti fiskalinę politiką bei atsverti įstatymo suteiktas lengvatas kredito įstaigoms, buvo numatyta perkeliamų atskaitomų

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 110-3992

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos Pelno mokesčio įstatymo komentaras, 2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX-675, p. 148-149

mokestinių nuostolių suma, kuri negali būti didesnė kaip 70 procentų mokesčio mokėtojo mokestinio laikotarpio pajamų, apskaičiuotų iš pajamų atėmus neapmokestinamas pajamas, leidžiamus atskaitymus ir ribojamų dydžių leidžiamus atskaitymus, išskyrus ankstesnių metų mokestinių laikotarpių nuostolius.¹¹¹ Pavyzdžiui¹¹², Vienetas A (finansų įstaiga) už 2014 metus apskaičiavo 10 000 Eur veiklos pelno ir 50 000 Eur vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo pelno, perkeliama ankstesnių mokestinių laikotarpių veiklos nuostoliai sudarė 20 000 Lt, o VP perleidimo nuostoliai – 40 000 Eur. Apskaičiuojant 2014 metų apmokestinamąjį pelną, vienetas A iš apmokestinamojo pelno, apskaičiuoto neatėmus ankstesnių mokestinių laikotarpių nuostolių, iš viso gali atskaityti ne daugiau kaip 42 000 Eur $((10\,000\text{ Eur}+50\,000\text{ Eur})\cdot 70/100)$, t.y. iš vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo pelno vienetas A gali atskaityti ne daugiau kaip 35 000 Eur $(50\,000\text{ Eur} \cdot 70/100)$ (ne didesnę kaip 70 proc. Vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo pelno sumą), o iš veiklos pelno – ne daugiau kaip 7 000 Eur (ne didesnę kaip 70 proc. veiklos pelno sumą).

Kaip jau buvo minėta aukščiau, ši norma yra suprantama kaip reguliacinis instrumentas ar tam tikras saugiklis kredito įstaigoms nuo nepažabotos finansinės rizikos prisiėmimo. Aukščiau darbe aprašytos komercinių bankų situacijos dar kartą patvirtina, kad kredito įstaigos nevengia piktnaudžiauti suteiktomis lengvatomis, savo nuostolius perkėlinėdamos į kitus mokestinius laikotarpius, šitaip siekdamos sumažinti joms tenkančią pelno mokesčio įstatymo numatytą mokestinę naštą. Ši norma taip pat nėra specializuota tik kredito įstaigoms, tačiau atlikus normos analizę, galima preziumuoti, jog didžiausią įtaką ji turės finansų įstaigoms, dėl priežasties, jog kredito įstaigų formuojami specialieji atidėjiniai gali būti pripažinti nuostoliais.

Aktualu pabrėžti to paties straipsnio 5 dalyje įtvirtintą nuostatą, jog nuostoliai dėl vertybinių popierių ir (arba) išvestinių finansinių priemonių perleidimo (ne finansų įstaigų) perkeliama ne ilgiau kaip penkis vienas po kito einančius mokestinius laikotarpius, pradedant tuo mokestiniu laikotarpiu, kuris eina po to mokestinio laikotarpio, kurį šie nuostoliai susidarė.¹¹³

Vienetų (išskyrus vienetus finansų įstaigas) nuostoliai dėl vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo perkeliama į kitus mokestinius laikotarpius ne ilgiau kaip penkis vienas po kito einančius mokestinius laikotarpius. Atsižvelgiant į PMĮ 30 straipsnio 4 dalies nuostatas, ne finansų įstaigoms iš mokestinio laikotarpio vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo pelno atskaitomiems ankstesnių mokestinių laikotarpių vertybinių popierių ir išvestinių

¹¹¹ Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 110-3992

¹¹² Lietuvos Respublikos Pelno mokesčio įstatymo komentaras, 2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX-675, p. 127

¹¹³ Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 110-3992

finansinių priemonių perleidimo nuostoliams ribojimas (iki 70 procentų nuo vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo pelno) netaikomas.¹¹⁴ Apskaičiuojant apmokestinamąjį pelną, perkeliama vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo nuostoliai gali būti atskaitomi tik iš kitais mokesčiais laikotarpiams gauto vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo pelno.

Pavyzdžiui, Vieneto (ne finansų įstaigos) ankstesnių mokesčių laikotarpių neperkelti vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo nuostoliai sudarė 26 000 Eur (2008 m. – 10 000 Eur, o 2009 m. – 16 000 Eur). 2010–2013 metais vienetas su vertybiniais popieriais ir išvestinėmis finansinėmis priemonėmis operacijų nevykdė. Už 2014 metus iš vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo vienetas apskaičiavo 20 000 Eur pelno. Apskaičiuodamas 2014 metų apmokestinamąjį pelną, iš vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo pelno vienetas gali atskaityti 16 000 Eur 2009 m. Vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo nuostolių (2008 m. Vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo nuostoliai iš 2014 mokesčių metų vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo pelno neatskaitomi, nes pasibaigė 5 metų vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių perleidimo nuostolių perkėlimo terminas).

Pažymėtina, kad šioje normoje yra privilegijuotos kredito įstaigos, kadangi joms priešingai nei kitiems ūkio subjektams, nėra taikomas normoje numatytas terminas. Iš to darytina išvada, jog minėtas laikotarpis kredito įstaigoms nedetalizuojamas ir neapibrėžtas, vadinasi, laikotarpis neribojamas. Tai būtų galima traktuoti, kaip dar vieną įstatymo suteiktą lengvatą, kuri suteikia kredito įstaigoms privilegiją, iš vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių kilusius nuostolius, perkelti palankiau lyginant su kitais subjektais. Iš minėtos normos kylantis reguliacinis efektas veda kredito įstaigas į rizikingus sprendimus ir, lyginant, tarptautiniu mastu vykstančius kredito įstaigų rizikingų investicijų ribojimus, tai prieštarauja globaliems tokių rizikų reguliavimo sprendimams. Neapibrėžtas laikotarpis dažnai suteikia kelią neapgalvotoms rizikoms, kadangi kredito įstaigos nėra įspraustos į laiko rėmus, vadinasi, bet kuriuo joms palankiu metu gali perkelti nuostolius.

Dar viena aktuali norma kredito įstaigų reguliavimui, šįkart numatyta Pridėtinės vertės mokesčio įstatyme¹¹⁵, tai yra norma numatanti tam tikrų finansinių paslaugų neapmokestinimą pridėtinės vertės mokesčiu, kuri įtvirtinta minėto įstatymo 28 straipsnyje. Pirmoje straipsnio dalyje numatyta nuostata, jog PVM neapmokestinamas atlygis, gautas už paskolų teikimą, neatsižvelgiant į

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos Pelno mokesčio įstatymo komentaras, 2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX-675, p. 88-92

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 35-1271.

tai, ar paskolą suteikęs asmuo yra bankas, kredito unija, įmonė, fizinis asmuo ar pan. Tokiu atveju, jei paskola būtų gražinama anksčiau termino, mokestis, mokamas už išankstinį paskolos sugražinimą, PVM tikslais laikomas atlygiu už su paskolos teikimu susijusią paslaugą, kuri, remiantis Pridėtinės vertės mokesčiu neapmokestinamų finansinių paslaugų, nurodytų Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 28 straipsnio 1-4 dalyse, sąrašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos finansų ministro 2002 m. birželio 6 d. įsakymu Nr. 157 (Žin., 2002, Nr. 58-2373), 1.2 punktu, PVM neapmokestinama. Tarpininkavimo paslaugos dėl paskolos suteikimo PVM neapmokestinamos. Tarpininkavimo paslaugomis laikomos paslaugos, kurių tikslas yra padaryti viską, kas būtina, kad dvi šalys sudarytų paskolos suteikimo sutartį (t. y. kai paslaugą teikiantis asmuo analizuoja kliento turtinę padėtį, jo finansinius poreikius, derasi dėl paskolos sąlygų, rengia sutarties pasiūlymą, atlygį (komisinius) gauna su sąlyga, kad jo surasti klientai pasirašys paskolos sutartį ir pan.). PVM lengvata taikoma ir suteiktoms paskolos priežiūros paslaugoms, kurių detalus sąrašas nustatytas Lietuvos Respublikos finansų ministro 2002 06 06 įsakymu Nr. 157 patvirtinto Pridėtinės vertės mokesčiu neapmokestinamų finansinių paslaugų, nurodytų Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 28 straipsnio 1- 4 dalyse, sąrašo (Žin., 2002, Nr. 58–2373) 1 punkte. PVM lengvata paskolos priežiūros paslaugoms bus taikoma tik tokiu atveju, jei paskolos priežiūrą vykdys tą paskolą suteikęs asmuo.¹¹⁶

Asmenys, PVM mokėtojai, pirkimo ir (arba) importo PVM už įsigytas ir (arba) importuotas prekes ir (arba) paslaugas, skirtas PVM neapmokestinamam paslaugų teikimui, neturi teisės traukti į PVM atskaitą.

Antrojoje straipsnio dalyje detalizuotas atvejis, kai PVM neapmokestinamas atlygis, gautas už finansinių garantijų ir laidavimų suteikimą, nesvarbu, ar garantijas ir laidavimus suteikęs asmuo yra bankas, draudimo įmonė, fizinis asmuo ar pan. Draudimo įmonių, bankų ar kitų kredito įstaigų tiesiogiai su prekių (išskyrus PVM neapmokestinamas prekes) eksportu susijusių finansinių garantijų ir laidavimų teikimo paslaugos apmokestinamas taikant 0 (nulinį) PVM tarifą¹¹⁷. PVM neapmokestinamos suteiktos finansinės garantijos ar laidavimo priežiūros paslaugos¹¹⁸. PVM lengvata finansinės garantijos ar laidavimo priežiūros paslaugoms bus taikoma tik tokiu atveju, jei finansinės garantijos ar laidavimo priežiūros paskolų priežiūrą vykdys tą laidavimą ar garantiją suteikęs asmuo.

Trečioji straipsnio dalis nustato PVM neapmokestinamos indėlių ir kitų gražintinų lėšų priėmimo

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo komentaras

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 35-1271.

¹¹⁸ Detalus tokių paslaugų sąrašas nustatytas Lietuvos Respublikos finansų ministro 2002 06 06 įsakymu Nr.157 patvirtinto Pridėtinės vertės mokesčiu neapmokestinamų finansinių paslaugų, nurodytų Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 28 straipsnio 1-4 dalyse, sąrašo (Žin., 2002, Nr.58 – 2373) 2 punkte

ir tvarkymo paslaugas, atsiskaitymų tarp bankų ir (arba) kitų kredito įstaigų įskaitymus (kliringas), taip pat kitas su atsiskaitymų organizavimu susijusias paslaugas, tokias kaip - pinigų pervedimas, atsiskaitymo negrynaisiais pinigais organizavimas (įskaitant mokėjimo kortelių ir kitų mokėjimo priemonių išleidimą, jų turėtojų aptarnavimo paslaugas ir operacijų su jomis atlikimą), akredityvų išleidimas ir susijusios su jais operacijos, o taip pat sandoriai dėl skolų ir skolinių pasižadėjimų.¹¹⁹ Šios dalies nuostatos netaikomos skolų išieškojimo paslaugoms, taip pat finansuotojo paslaugoms, teikiamoms pagal faktoringo sutartį.¹²⁰ Pabrėžtina ir šiandien finansų rinkai aktuali nuostata, jog vadovaujantis minėtu straipsniu, elektroniniai pinigai (Money Bookers, PayPal ir kt.) turi piniginę vertę ir yra turtinių teisių kiekio matavimo vienetas, skaitmeniniame formate, kurio kaina yra nustatoma jo savininko. Tokie pinigai¹²¹ yra naudojami kaip pigesnis ir greitesnis atsiskaitymo būdas už paslaugas ar prekes.¹²² Todėl elektroninių pinigų leidėjų vykdomos mokėjimo paslaugos elektroniniais pinigais laikomas finansinėmis su atsiskaitymais susijusiomis PVM neapmokestinamomis paslaugomis.

Ketvirtoji straipsnio dalis apibrėžia situaciją, kai PVM neapmokestinami sandoriai dėl valiutos (įskaitant valiutų keitimą), taip pat grynujų pinigų įmokų priėmimo ir išmokų išmokėjimo, pinigų tvarkymo ir kitos paslaugos, tiesiogiai susijusios su bet kokios valiutos banknotais ir monetomis.¹²³

Penktojoje dalyje numatyta, kad PVM neapmokestinami sandoriai dėl vertybinių popierių, išvestinių finansinių priemonių, taip pat tarpininkavimo nurodytuose sandoriuose ir kitos tiesiogiai su nurodytaisiais sandoriais susijusios paslaugos (emisijos organizavimas, vykdymas, registravimas ir kt.) Pažymėtina, kad minėto straipsnio 1-4 punktuose yra nurodytos išimtys, kurias būtų galima traktuoti

¹¹⁹ Detalus tokių paslaugų sąrašas nustatytas Lietuvos Respublikos finansų ministro 2002 m. birželio 6 d. įsakymu Nr.157 patvirtinto Pridėtinės vertės mokesčiu neapmokestinamų finansinių paslaugų, nurodytų Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 28 straipsnio 1-4 dalyse, sąrašo (Žin., 2002, Nr. 58 – 2373) 3 punkte. Remiantis šio sąrašo nuostatomis bei ETT praktika (byla C- 2/95, C-235/00, C-29/08, C-350/10) vien fizinio, techninio, administracinio ar panašaus pobūdžio paslaugų teikimas, nekeičiantis finansinio sandorio teisinės ar finansinės padėties, nelaikomas finansinių paslaugų teikimu. Su atsiskaitymais (pinigų pervedimu) susijusios paslaugos PVM tikslais laikomos finansinėmis paslaugomis tokiais atvejais, kai šios paslaugos yra esminės atsiskaitymo (pinigų pervedimo) funkcijai atlikti ir daro įtaką teisinių ir finansinių sąlygų pasikeitimams, t. y. tokios paslaugos, kurios įgalina sukurti, pakeisti ar panaikinti sandorio šalių teises ir/ar pareigas (būdas, kuriuo paslauga teikiama (elektroniniu, automatiniu ar rankiniu) neturi įtakos priskyrimui finansinei paslaugai). Nustatant paslaugos pobūdį, svarbu nustatyti paslaugos teikėjo atsakomybę prieš paslaugos gavėją, t. y., svarbu nustatyti, ar ši atsakomybė yra tik dėl techninių dalykų, ar dėl teisinių bei finansinių sąlygų. ETT taip pat yra pažymėjęs (byla C - 2/95, C-350/10), jog vien tik faktas, kad atitinkamas elementas yra būtinas atsiskaitymo (pinigų pervedimo) funkcijai atlikti nereiškia, kad toks elementas gali būti laikomas išimtimi ir neapmokestinamas PVM.

¹²⁰ Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 35-1271.

¹²¹ Pagal Direktyvos 2006/112/EB 135 straipsnio 1 dalies d punkto (atitinkamai Šeštosios direktyvos 13 straipsnio d punktas 3 papunktis) nuostatas PVM neapmokestinami sandoriai, įskaitant derybas, dėl indėlių ir einamųjų sąskaitų, mokėjimų, pervedimų, skolų, čekių ir kitų apyvartinių dokumentų.

¹²² Lietuvos Respublikos Elektroninių pinigų įstatymas. Valstybės žinios 2011 m. gruodžio 22 d. Nr. XI-1868 Vilnius

¹²³ Detalus PVM neapmokestinamų sandorių dėl valiutos (įskaitant valiutų keitimą), taip pat grynujų pinigų įmokų priėmimo ir išmokų išmokėjimo, pinigų tvarkymo ir kitų paslaugų, tiesiogiai susijusių su bet kokios valiutos banknotais ir monetomis, sąrašas nustatytas Lietuvos Respublikos finansų ministro 2002-06-06 įsakymu Nr.157 patvirtinto Pridėtinės vertės mokesčiu neapmokestinamų finansinių paslaugų, nurodytų Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 28 straipsnio 1-4 dalyse, sąrašo 3 ir 4 punkte.

kaip antivengimines normas, kadangi, sakykime, 1-3 punktuose įtvirtintos išimtys, kurios numato, jog PVM yra apmokestinami tik tokie vertybinių popierių sandoriai, kurie nurodo nuosavybės teisę į pridėtinės vertės mokesčių apmokestinamus sandorius. Atitinkamai 4-5 punktuose apmokestinamos tam tikros fakultatyvios su finansinių priemonių priežiūra susijusios procedūros.

Šeštojoje straipsnio dalyje įtvirtinta nuostata, jog PVM neapmokestinamos investicinių kintamojo kapitalo bendrovių, uždaro tipo investicinių bendrovių, investicinių fondų ir pensijų fondų turto valdymo paslaugos.

Pažymėtina, kad pridėtinės vertės mokestis, apskritai, yra taikomas ne tik Lietuvos, tačiau tarptautiniu mastu. Nuostatos susijusios su finansinių paslaugų neapmokestinimu yra įtvirtintos pridėtinės vertės mokesčio direktyvoje, kuri saisto visas valstybes nares, ir suponuoja faktą, kad pačioms valstybėms nėra suteikta teisė savališkai pakeisti su pridėtinės vertės mokesčiu apmokestinamų objektų bei jų apmokestinimo tvarkos.

Analizuojamo straipsnio kontekste, svarbu pateikti 7 dalį, kurią galima suprasti kaip normą, suteikiančią tam tikrą teisę rinktis finansų įstaigoms apmokestinimo klausimu. Normoje teigiama, kad apmokestinamasis asmuo, teikdamas 28 straipsnio 1-4 dalyse nurodytas paslaugas PVM mokėtojui, kuris PVM įstatymo prasme laikomas apmokestinamuoju asmeniu, turi teisę pasirinkti, ar skaičiuoti teikiamų paslaugų PVM, ar ne. Šis pasirinkimas taikomas visoms PVM mokėtojo teikiamoms PVM įstatymo 28 straipsnio 1-4 dalyse nurodytoms paslaugoms ir galioja ne trumpiau kaip 24 mėnesius visiems jo sudaromiems atitinkamiems sandoriams. Savo pasirinkimą apmokestinamasis asmuo privalo deklaruoti apskrities valstybinei mokesčių inspekcijai.¹²⁴ Pažymėtina, kad toks pasirinkimas taikomas tik šalies viduje vykdomiems finansinių paslaugų sandoriams. Tais atvejais, kai Lietuvos Respublikos apmokestinamasis asmuo teikia finansines paslaugas kitos valstybės narės apmokestinamiesiems asmenims arba apmokestinamųjų asmenų padaliniais, esantiems kitose valstybėse narėse ar už Europos Sąjungos ribų, tai tokių paslaugų apmokestinimo vieta nelaikoma Lietuva ir tokiais atvejais taikomos kitos valstybės nustatytos apmokestinimo PVM taisyklės. PVM mokėtojas teisę pasirinkti, ar skaičiuoti teikiamų paslaugų PVM, ar ne, gali, jei teikia tokias paslaugas: a) paskolų teikimo, taip pat suteiktos paskolos priežiūros paslaugas, jeigu šias paskolos priežiūros paslaugas vykdo tą paskolą suteikęs apmokestinamasis asmuo; b) finansinių garantijų ir laidavimų teikimo, taip pat suteiktos finansinės garantijos ar laidavimo priežiūros, jeigu ją vykdo tą garantiją ar laidavimą suteikęs apmokestinamasis asmuo, paslaugas (draudimo įmonių, bankų ar kitų kredito įstaigų tiesiogiai su prekių (išskyrus PVM neapmokestinamas prekes) eksportu susijusių finansinių garantijų ir laidavimų

¹²⁴ Pasirinkimo skaičiuoti pridėtinės vertės mokestį deklaravimo taisyklės nustatytos Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos viršininko 2004 m. kovo 1 d. įsakymu Nr. VA-26 (Žin., 2004, Nr. 37-1214).

teikimo paslaugos apmokestinamos taikant 0 (nulinį) PVM tarifą; c) indėlių ir kitų grąžintinų lėšų priėmimo ir tvarkymo paslaugas, atsiskaitymų tarp bankų ir (arba) kitų kredito įstaigų įskaitymo (kliringo), taip pat kitas su atsiskaitymų organizavimu susijusias paslaugas, pinigų pervedimo, atsiskaitymo negrynaisiais pinigais organizavimo (įskaitant banko kortelių ir kitų mokėjimo priemonių išleidimo, jų turėtojų aptarnavimo paslaugas ir operacijų su jomis atlikimą), akredityvų išleidimo ir susijusias su jais operacijas, taip pat sandorius dėl skolų ir skolinių pasižadėjimų. Šios dalies nuostatos netaikomos skolų išieškojimo paslaugoms, taip pat finansuotojo paslaugoms, teikiamoms pagal faktoringo sutartį; d) sandorių dėl valiutos (įskaitant valiutų keitimą), taip pat grynųjų pinigų įmokų priėmimo ir išmokų išmokėjimo, pinigų tvarkymo ir kitas paslaugas, tiesiogiai susijusias su bet kokios valiutos banknotais ir monetomis.¹²⁵

Reikėtų pažymėti, jog pridėtinės vertės mokesčio numatyto apmokestinimo netaikymas finansų įstaigoms, savaime nesuponuoja fakto, kad įstaigos jo nesumoka ekonominiu aspektu. Įstaigos šiame kontekste yra suprantamos kaip paskutinis vartotojas, dėl šios priežasties negali naudoti atskaitos. Pažymėtina, kad nurodytos nuostatos dėl pirkėjo teisės į PVM atskaitą netaikomos, jeigu prekių (paslaugų) pardavėjas, apmokestinamasis asmuo, išrašytame dokumente neteisingai išskyrė PVM už parduodamas tokias prekes bei paslaugas, kurios pagal PVM įstatymo nuostatas neapmokestinamos PVM ar apmokestinamos taikant 0 proc. PVM tarifą arba apmokestinamos taikant kitokį PVM tarifą, negu nurodytas išrašytame dokumente. kai apmokestinamojo asmens įsigytos prekės ar paslaugos yra naudojamos atleistiems nuo PVM arba į PVM taikymo sritį nepatenkantiems sandoriams (neekonominei veiklai vykdyti), tai dėl to jam negali atsirasti nei prievolė mokėti pardavimo PVM, nei teisė į pirkimo (importo) PVM atskaitą.¹²⁶

Pagal PVM įstatymo 27 ir 28 straipsnius šalies viduje teikiamos draudimo ir finansinės paslaugos PVM neapmokestinamos, t. y. PVM už jas neskaičiuojamas, o įsigytų prekių ir paslaugų, skirtų minėtoms paslaugoms atlikti, pirkimo (importo) PVM neatskaitomas. Tuo tarpu, kai draudimo ar finansinės paslaugos, nurodytos PVM įstatymo 28 str. 1-5 dalyse, suteikiamos už Europos Sąjungos teritorijos ribų įsikūrusiems asmenims, tai šios paslaugos nėra Lietuvos PVM objektas, t. y. PVM už jas neskaičiuojamas, bet įsigytų prekių ir paslaugų, skirtų minėtoms paslaugoms atlikti, pirkimo (importo) PVM gali būti įtrauktas į PVM atskaitą.¹²⁷

Šiame kontekste vertinant PMVĮ 28 straipsnio 7 dalį, galima preziumuoti, jog tai tam tikra lengvata, kurios pagrindu finansų įstaigoms gali būti skiriama teisė pasinaudoti pridėtinės vertės

¹²⁵ Lietuvos Respublikos Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo komentaras.

¹²⁶ Byla C-184/04 Uudenkaupungin kaupunki).

¹²⁷ Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 35-1271.

mokesčio atskaita, už suteiktas paslaugas subjektams, kurie yra apmokestinami minėtu mokesčiu. Lyginant šią nuostatą su tarptautiniais teisės aktais, kurie siekia finansų įstaigų lengvatų apribojimo, bendrame fone toks įstaigų elgesys yra kritikuojamas. Kadangi finansų rinkos stabilizavimas turėtų remtis siekiamų tikslų bei rizikos derinimu.

IŠVADOS

1. Pagrindinis reguliacinės kilmės mokesčių teisės normų tikslas yra reguliuoti visuomeninius socialinius santykius. Tokių normų poveikis mokestinei sistemai yra reguliacinio pobūdžio, t.y. neužtikrina piniginių įplaukų į biudžetą, o kartais net gi gali sukelti neigiamą fiskalinį efektą. Dėl šios priežasties įstatymų leidėjas, konstruodamas kredito įstaigas reguliuojančias normas, privalo atsižvelgti į tai, ko siekiama minėta norma - reguliuoti su kredito įstaigų apmokestinimu susijusius santykius ar užtikrinti pajamas. Nederėtų reguliacinio pobūdžio normų vertinti fiskalinių atžvilgiu, nors kartais jų tikslai gali būti derinami, tačiau dažnai jie išsiskiria ir nesuteikia pageidaujamo efekto.

2. Kredito įstaigų veiklos reguliavimo būtinybės užuomazgos pradėtos sieti su XX a. 3 deš. M.J. Keynes iškelta koncepcija apie finansų įstaigų vykdomą politiką rizikingų investicijų atžvilgiu. Su kiekviena ekonomine krize atsirasdavo vis daugiau šalininkų, kurie vis dažniau pradėjo kalbėti, kad rizikingos investicijos yra pagrindinė destabilizuotos ir destruktivos ekonomikos priežastis. 2011 metais Europos Komisija žengė svarbų žingsnį, pateikdama pasiūlymą dėl finansinio sektoriaus apmokestinimo, kurį pasirašė 11 valstybių narių. Siūlomas finansinių sandorių mokestis, kurį, nuo parduotų finansinių priemonių, turėtų sumokėti kredito įstaigos. Toks mokestis padėtų užtikrinti papildomų įplaukų į biudžetą ir padėti užkirsti kelią rizikingoms, trumpalaikio pobūdžio investicijoms. Minėtu reguliavimu būtų galima pasiekti stiprų reguliacinį efektą, kuris padėtų užtikrinti kredito įstaigų stabilizavimą bei rizikos sumažinimą. Tiesa, minėto mokesčio iniciatyva susilaukė labai kontraversišku nuomonių ir ,deja, panašu, kad daugumai valstybių toks implementavimas vis dar atrodo sudėtingas.

3. Vertinant Lietuvoje esančią situaciją, darytina išvada, kad kredito įstaigos nėra išskirtos nei subjekto, nei objekto prasme. Kredito įstaigos suvokiamos kaip juridinis asmuo, vykdamas ekonominę veiklą, kuriam yra taikomos bendro pobūdžio įstatymų normos - gyventojų pajamų mokesčio, pridėtinės vertės mokesčio ir pelno mokesčio įstatymų nuostatos. Lietuvoje kredito įstaigos nėra apmokestinamos specifiniais mokesčiais, tokiais, kaip aukščiau paminėtas finansinių sandorių mokestis. Teisėkūros atstovai nepakankamai išnaudoja teisinį reguliavimą, suteikdami kredito įstaigoms daugiau lengvatų nei numatyta tarptautiniuose teisės aktuose, šitaip skatindami rizikingą kredito įstaigų veiklą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas. 2002, Nr. 91-3891.
3. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3085.
4. Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymas. Valstybės žinios, 1995, Nr. 26-578; 2000, Nr. 45-1289; 2008, Nr. 76-3003.
5. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 63-2243.
6. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2001, Nr. 110-3992.
7. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo komentaras.
8. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 35-1271.
9. Lietuvos Respublikos Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo komentaras.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. lapkričio 17 d. nutarimas „Dėl mokesčių bazės netiesioginio nustatymo“. Valstybės žinios, 2003, Nr. 109-4887.
11. Lietuvos banko 2009 m. kovo 26 d. nutarimas Nr. 38 „Dėl Kredito unijų minimalių paskolų vertinimo reikalavimų patvirtinimo (Dėl Kredito unijų paskolų vertinimo taisyklių patvirtinimo)“. Valstybės žinios, 2009, Nr. 42-1652; 2013, Nr. 82-4147.

Tarptautinės sutartys, ES norminiai teisės aktai ir kiti dokumentai:

12. 2006 m. lapkričio 28 d. Europos Sąjungos Tarybos direktyva 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos. Oficialusis leidinys L 347, 11.12.2006.
13. 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2013/36/ES dėl galimybės verstis kredito įstaigų veikla ir dėl riziką ribojančios kredito įstaigų ir investicinių įmonių priežiūros, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2002/87/EB ir panaikinamos direktyvos 2006/48/EB bei 2006/49/EB. Oficialusis leidinys L 176, 2013-06-27.
14. 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2013/36/ES dėl galimybės priežiūros, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2002/87/EB ir panaikinamos direktyvos 2006/48/EB bei 2006/49/EB. Oficialusis leidinys L 176, 2013-06-27.
15. 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2013/36/ES dėl galimybės priežiūros, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2002/87/EB ir panaikinamos direktyvos 2006/48/EB bei

2006/49/EB. Oficialusis leidinys L 176, 2013-06-27.

16. European Commission ir EY Final report. FTT – Collection methods and data requirements [interaktyvus]. October 2014 [žiūrėta 2018 m. Balandžio 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/other_taxes/financial_sector/ftt_final_report.pdf>.

17. Europos Sąjungos Komisija. 2011 m. rugsėjo 28 d. Europos Sąjungos Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2011) 594 dėl Tarybos direktyvos dėl bendros finansinių sandorių mokesčio sistemos ir kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/7/EB.

18. Europos Sąjungos Komisija. 2013 m. vasario 14 d. Komisijos pasiūlymas Nr. KOM (2013) 71 dėl Tarybos direktyvos, kuria įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas finansinių sandorių mokesčio srityje.

19. Europos Sąjungos Komisija. Did the new French tax on financial transactions influence trading volumes, price levels and/or volatility on the taxed market segment? - A trend analysis – [interaktyvus]. Taxation and Customs Union. Further background information [žiūrėta 2018 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/other_taxes/financial_sector/effect_french_ftt.pdf>.

20. Interaktyvi prieiga: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb75/eb75_en.pdf

20. Europos Sąjungos Komisija. Financial sector taxation [interaktyvus]. Taxation papers, working paper No. 25, 2010. First published as Staff Working Document SEC (2010)1166 2/12/2010 [žiūrėta 2018 m. kovo 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_papers/taxation_paper_25_en.pdf>.

21. Europos Sąjungos Parlamentas ir Taryba. 2014 m. gegužės 15 d. direktyva 2014/65/EU dėl finansinių priemonių rinkų, kuria iš dalies keičiamos Direktyva 2002/92/EB ir Direktyva 2011/61/ES. Oficialusis leidinys L 173, 12.6.2014.

22. FRENCH TAX CODE (ART. 235 TER ZD, 235 TER ZD BIS AND 235 TER ZD TER); ANNEXE III TO THE FRENCH TAX CODE (ART. 58 Q, 58 R AND 58 S) [interaktyvus]. [žiūrėta 2018 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.impots.gouv.fr/portal/deploiement/p1/fichedescriptive_7432/fichedescriptive_7432.pdf>.

Specialioji literatūra:

23. BAUMOL, W. J. On Taxation and the Control of Externalities [interaktyvus]. The American Economic Review, Vol. 62, No. 3, p. 307–322. American Economic Association, June 1972 [žiūrėta 2018 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.jstor.org/stable/1803378>>.
24. BAUMOL, W. J.; ir BLINDER, A. S. Economics: Principles and policy (5th ed.). San Diego [Calif.]: Harcourt Brace Jovanovich, 1991.
25. BRONDOLO, J. D. Taxing Financial Transactions: An Assessment of Administrative Feasibility [interaktyvus]. IMF Working Paper, WP/11/185, August 2011 [žiūrėta 2018 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp11185.pdf>>.
27. BUCKLEY, R. P. Introducing a 0.05% financial transaction tax as an Instrument of global justice and market efficiency. Asian Journal of International law, t. 4, 2014.
28. BUŠKEVIČIŪTĖ E. Mokesčių sistema. Technologija: Kaunas, 2005.
29. COELHO, M. Dodging Robin Hood: Responses to France and Italy's Financial Transaction Taxes [interaktyvus]. 3 November 2015 [žiūrėta 2018 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=2389166>> or <<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2389166>>.
30. GRUODIS P. Europos sąjungos finansinių sandorių mokesčio apsauga nuo mokesčio vengimo, Vilnius: Teisė, 2015, p. 151-153.
31. GRUODIS P. Kredito įstaigų reguliavimas mokesčių teisės normomis, Vilnius, 2017.
32. KEYNES, J. M. The General Theory of Employment, Interest and Money [interaktyvus]. New York: Harcourt, Brace. 1936 [žiūrėta 2018 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://cas.umkc.edu/economics/people/facultypages/kregel/courses/econ645/winter2011/generaltheory.pdf>>.
33. MASUR, J. S.; ir POSNER, E. A. Against Feasibility Analysis [interaktyvus]. University of Chicago Law Review, Vol. 77, 2010. p. 657; University of Chicago Law & Economics, Olin Working Paper No. 480; University of Chicago, Public Law Working Paper No. 274 [žiūrėta 2018 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1452984>>.
34. MASUR, J. S.; ir POSNER, E. A. Toward a Pigouvian State [interaktyvus]. University of Pennsylvania Law Review, Vol. 164, 2015. p. 93; University of Chicago Coase-Sandor Institute for Law & Economics Research Paper No. 716 (2d Series); U of Chicago, Public Law Working Paper No. [žiūrėta 2015 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=2559393>> or <<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2559393>>.
35. MATHESON, T. Taxing Financial Transactions: Issues and Evidence [interaktyvus]. International Monetary Fund Working Paper No. WP/11/54, 2011 [žiūrėta 2018 m. kovo 7 d.]. Prieiga per

interneta: <<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2011/wp1154.pdf>>.

36. MCCULLOCH, N.; ir PACILLO, G. The Tobin Tax: A Review of the Evidence [interaktyvus]. The Institute of Development Studies (IDS) RESEARCH REPORT 68, May 2011 [žiūrėta 2018 m. kovo 6 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ids.ac.uk/files/dmfile/rr68.pdf>>.

37. MEDELIENĖ, A.; ir SUDAVIČIUS, B. Mokesčių teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2011.

38. PRICEWATERHOUSECOOPERS LLP (PwC). Financial transaction tax: The impacts and arguments [interaktyvus]. A literature review. 21 November 2013 [žiūrėta 2018 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <www.afme.eu/WorkArea/DownloadAsset.aspx?id=9989>.

39. SCHAFER, D. Financial Transaction Tax Contributes to More Sustainability in Financial Markets. *Intereconomics*, t. 47, 2012.

40. SCHAFER, D. Fiscal and Economic Impacts of a Limited Financial Transaction Tax: Final Report [interaktyvus]. Research Project Conducted on Behalf of the Parliamentary Group of the SPD, DIW Berlin: Politikberatung kompakt, DIW Berlin, German Institute for Economic Research, volume 96, number pbk96, April. [žiūrėta 2018 m. kovo 7d.]. Prieiga per internetą: <http://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.502746.de/diwkompakt_2015-096.pdf>.

41. SMITH, A., et al. Tautų turtas. Filosofijos klasika: didžioji serija (2-asis patais. leid., ed.). Vilnius: Margi raštai, 2013.

42. ŠRAMKO, F. The impact of Securities Transaction Tax on market quality: Evidence from France and Italy [interaktyvus]. *International Journal of Economic Sciences*, Vol. IV (3), 2015. p. 52–93 [žiūrėta 2018 m. kovo 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.iises.net/international-journal-of-economic-sciences/publication-detail-277>>.

43. STAČIOKAS R., RIMAS J. Mokesčiai: teorija ir praktika. Technologija: Kaunas, 2004.

170. TOBIN, J. A Proposal for International Monetary Reform [interaktyvus]. *Eastern Economic Journal*, Eastern Economic Association, Vol. 4(3-4), Jul/Oct. 1978. p. 153–159 [žiūrėta 2018 m. kovo 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://college.holycross.edu/ej/Volume4/V4N3_4P153_159.pdf>.

44. WANNISKI, J. Taxes, revenues, and the „Laffer curve“ [interaktyvus]. *The Public Interest*. 1978 [žiūrėta 2015 m. vasario 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.nationalaffairs.com/public_interest/detail/taxes-revenues-and-the-laffer-curve>.

Teismų praktika

45. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. lapkričio 18 d. nutartis administracinėje byloje

Nr. A-143-2619/2011. Administracinė jurisprudencija, 2011, 22, p. 213–241.

46. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2008 m. liepos 17 d. sprendimas byloje C-226/07 Flughafen Köln/Bonn GmbH prieš Hauptzollamt Köln.

47. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2009 m. vasario 12 d. sprendimas byloje C-138/07 Belgische Staat prieš Cobelfret NV.

48. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2010 m. spalio 14 d. sprendimas byloje C-243/09 Günter Fuß prieš Stadt Halle.

49. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. balandžio 30 d. sprendimas byloje C-209/13 United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v Council of the European Union.

SANTRAUKA

Ekonominių krizių akistatoje, bankrutuojant kredito įstaigoms, buvo pradėta ieškoti būdų kaip stabilizuoti finansinę rinką ir priversti finansų įstaigas atsakyti už savo sukeltus nuostolius bei suvaldyti šių įstaigų priimamus rizikingus sprendimus. Daugelis ekonomikos bei teisės mokslo atstovų pradėjo tyrinėti mokesčių reguliacinę funkciją ir tam tikra mokslininkų dalis priėjo išvados, kad reguliacinėmis normomis galima efektyviai reguliuoti kredito įstaigų veiklą, tiesa, tokių normų tikslas dažniausia yra reguliacinio pobūdžio ir neužtikrina taip prognozuojamų pajamų, kas yra vienas labiausiai kritikuotinių argumentų iš oponentų pusės. Kalbant apie kredito įstaigų reguliavimą reguliacinėmis normomis, aktualiausia būtų paminėti finansinių sandorių mokestį, kuriam šiame darbe yra skiriamas didžiausias dėmesys. Finansinių sandorių mokestis - palyginti mažo dydžio mokestis už akcijų, obligacijų, išvestinių finansinių priemonių ir kitų investicijų pardavimą. Gautos pajamos iš gerai suplanuoto FSM greičiausiai galėtų pasiekti apie 57 mlrd. eurų, kaip rašoma Europos Komisijos siūlyme dėl finansinių sektorių apmokestinimo. FSM padėtų apriboti spekuliacinę trumpalaikę ir didelės apimties prekybą, tvirtinama, kad FSM sumažintų turto kainų nepastovumą ir vadinamuosius burbulus, kurie žlugdo ekonomiką, sukurdami nereikalingą riziką ir iškreipdami sprendimus dėl investicijų. Tai paskatintų pacientų kapitalą ir ilgalaikes investicijas. Be galo dinamiškai finansų rinkai, kredito įstaigų apmokestinimas išlieka vienu iš prioritetinių tikslų šiandien, nors šalis vis dar derasi dėl tokio mokesčio įgyvendinimo, tačiau neabejojama, tokios iniciatyvos būtinumu.

SUMMARY

During the economic crisis while credit institutions were bankrupting, it was started to look for ways to stabilize the financial market and force financial institutions to bear responsibility for their losses and to manage risky decisions made by these institutions. Many of the economics and legal scholars began to study the regulatory function of taxes, and a certain part of the researchers came to the conclusion that regulative taxes can effectively regulate the activities of credit institutions; indeed, the purpose of such norms is usually of a regulatory nature and does not ensure predictive income, which is one of the most criticized arguments from the opponents side. Regarding the regulation of credit institutions by regulatory standards, the most relevant would be to mention the tax of financial transactions, which is the focus of this work. A financial transaction tax is a relatively small fee for the sale of shares, bonds, derivative financial instruments and other investments. Revenues from a well-planned FTT could probably reach around 57 billion. according to the European Commission's proposal for taxation of financial sectors. The FTT would help to limit speculative short-term and high-volume trade, arguing that the FTT would reduce the volatility of asset prices and so-called bubbles, which would undermine the economy by creating unnecessary risks and distorting investment decisions. This would encourage patients' capital and long-term investment. Knowing how dynamic financial market is, the taxation of credit institutions remains one of the priorities today, although countries are still negotiating the implementation of such a tax, but there is no doubt that such an initiative is necessary.